

**MEMÒRIA DEL DESMUNTATGE DELS MURS
DEL SEGLE XIX DEL JACIMENT ARQUEOLÒGIC
DEL CARRER SANT HONORAT 3**

(MEMÒRIA CORRESPONENT AL DESMUNTATGE REALITZAT
ENTRE EL 2 I EL 31 DE GENER DE 2002)

(Codi MHCB: 11/01)

Realització: **ATICS, S.L.**
Direcció: **Iñaki Moreno Expósito**

març 2005

ÍNDEX

1. Introducció.....	2
2. Descripció geogràfica de la zona.....	5
3. Marc històric i antecedents arqueològics.....	10
4. Descripció dels treballs realitzats.....	35
5. Inventari dels materials arqueològics.....	47
6. Documentació gràfica	
Fotografies.....	64
Plànols.....	73
7. Conclusions.....	77
8. Bibliografia general.....	83

1. INTRODUCCIÓ

1. INTRODUCCIÓ

El Projecte de *Remodelació de la Casa Moxó i Casa Morell* endegat pel **Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya**¹ i realitzat per **GISA**, afectava directament les dues finques, tant el número 1 com el 3 del carrer Sant Honorat, i el subsòl d'ambdues. Els dos edificis en procés de remodelació, situats entre el carrer del Call, el carrer Sant Honorat, el carrer de la Fruita i a redós de la plaça Sant Jaume, foren construïts per l'arquitecte Josep Oriol Mestres l'any 1851, per mandat de Joaquim Morell propietari de la finca en aquells moments.

Degut a la ubicació de la finca dins del perímetre emmurallat de l'antiga ciutat romana de *Barcino*, i la seva proximitat a zones arqueològiques d'elevada importància com la de la Plaça de Sant Miquel, es creu necessari i convenient, des del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat** i d'acord amb el **Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya**, que es dugui a terme el seguiment dels treballs que comporta l'obra de rehabilitació de les finques, així com de l'excavació dels nivells del subsòl afectats en la dita obra.

La zona d'excavació, afecta una àrea d'interès arqueològic per les raons abans esmentades, i en conseqüència, cal que es dugui a terme la recerca arqueològica preventiva d'acord amb allò expressat en el Decret 78/2002, per tal d'evitar, en la mesura del que sigui possible, pèrdues patrimonials a la ciutat i així també obtenir més informació sobre la història d'aquesta.

Durant els anys 1999 i 2000 s'iniciaren una sèrie d'estudis arquitectònics i històrics² sobre els edificis afectats per la remodelació, a més de realitzar-se una sèrie de

¹ El projecte d'obra fou encarregat a **GISA** i el projecte arqueològic fou elaborat pel **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona** i supervisat pel **Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya**.

² Aquest estudi fou realitzat per en Reinald Gonzalez i en Francesc Caballé.

sondatges arqueològics³ el resultat dels quals ja albiraven la importància del jaciment, situat sota la finca del C/ Sant Honorat número 3. Els soterranis de la finca número 1, de l'edifici construït el 1851, arribaven a 6 metres sota el nivell del carrer i per tant amb la construcció dels mateixos s'havia eliminat tota evidència de restes arqueològiques.

Ja des de finals de l'any 2000 i fins el setembre de 2003, l'empresa d'arqueologia ATICS, S.L. ha dut a terme els treballs de seguiment i excavació arqueològica d'urgència, necessaris per deixar a la vista el jaciment. Aquestes intervencions han permès documentar una sèrie de fases constructives, des d'època romana fins els nostres dies, que perfilen l'evolució urbanística d'aquest punt de la ciutat de Barcelona.

D'altra banda, l'excavació del solar, com gairebé totes les que es realitzen dins d'edificis en obres, tècnicament va resultar complexa i llarga. Nosaltres només descriurem en aquesta memòria, les troballes fetes durant el desmuntatge de les estructures de fonamentació, riostes, de l'edifici construït l'any 1851. Treballs que es dugueren a terme entre el 2 i el 31 de gener de 2002, dirigits per l'arqueòleg Iñaki Moreno Expósito (ATICS, S.L.), coordinats des del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i executats per l'empresa d'arqueologia ATICS, S.L..

Aquesta intervenció s'emmarca dins de la segona fase d'actuacions arqueològiques en el solar número 3 del carrer Sant Honorat. Aquesta fase inclou l'excavació arqueològica en extensió del solar, l'excavació arqueològica del sector 4/1 i el desmuntatge de murs moderns, medievals i tardo romans en el solar, a més del desmuntatge de part de les riostes de l'edifici construït l'any 1851, apartat al que farem referència en aquesta memòria.

³ Durant les excavacions arqueològiques dirigides per la Sra Anna Monleon, a qui cal agrair tota la informació que ens ha facilitat, i en Xavi Solé, es varen localitzar en els talls de les sitges baiximperials fragments de mosaics, a més d'una sitja amortitzada amb material d'època medieval (memòria inèdita).

2. DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA DE LA ZONA

2. DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA DE LA ZONA

El solar excavat es localitza a prop del que tradicionalment ha estat el centre polític, econòmic i religiós de la ciutat, des de la seva fundació al voltant de l'any 10 aC⁴, fins els nostres dies.

La ciutat actual es troba dins d'un terme municipal que s'estén per la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell, el primer, i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, o sigui, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc (173 metres) que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de la Bota, etc. fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola

⁴ RODÀ DE LLANZA, I. "Barcelona. De la seva fundació al segle IV d.C." dins de *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona* (pp. 22-31), Ed. Museu d'Història de la Ciutat. 2001 Barcelona.

és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la ciutat vella i l'eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

El carrer Sant Honorat es troba dins el recinte emmurallat romà, pràcticament en el centre del barri Gòtic, dins del districte de Ciutat Vella de Barcelona. La finca número 3, que limita amb els actuals carrers de Sant Honorat i de la Fruita, es situa a la vessant oest d'un petit turó, que en època medieval es coneixeria com *mons Taber* (a la zona anomenada *turons arran de mar*), el solar ocupa uns 500 m² del quadrant nord oest de la ciutat romana, tenint en compte que el *cardo maximus* circulés pels carrers del Call i Llibreteria i el *decumanus maximus* pels carrers del Bisbe i de Regomir.

Els límits de la muralla romana de *Barcino* estan clarament fossilitzats en l'estructura urbanística de la ciutat i corresponen a la Plaça Nova, Avinguda de la Catedral, carrer Tapineria, places de Ramon Berenguer el Gran i de l'Àngel, carrer Sotstinent Navarro, plaça dels Traginers, carrers Correu Vell, Regomir, Cignàs, Avinyó, Banys Nous i Palla.

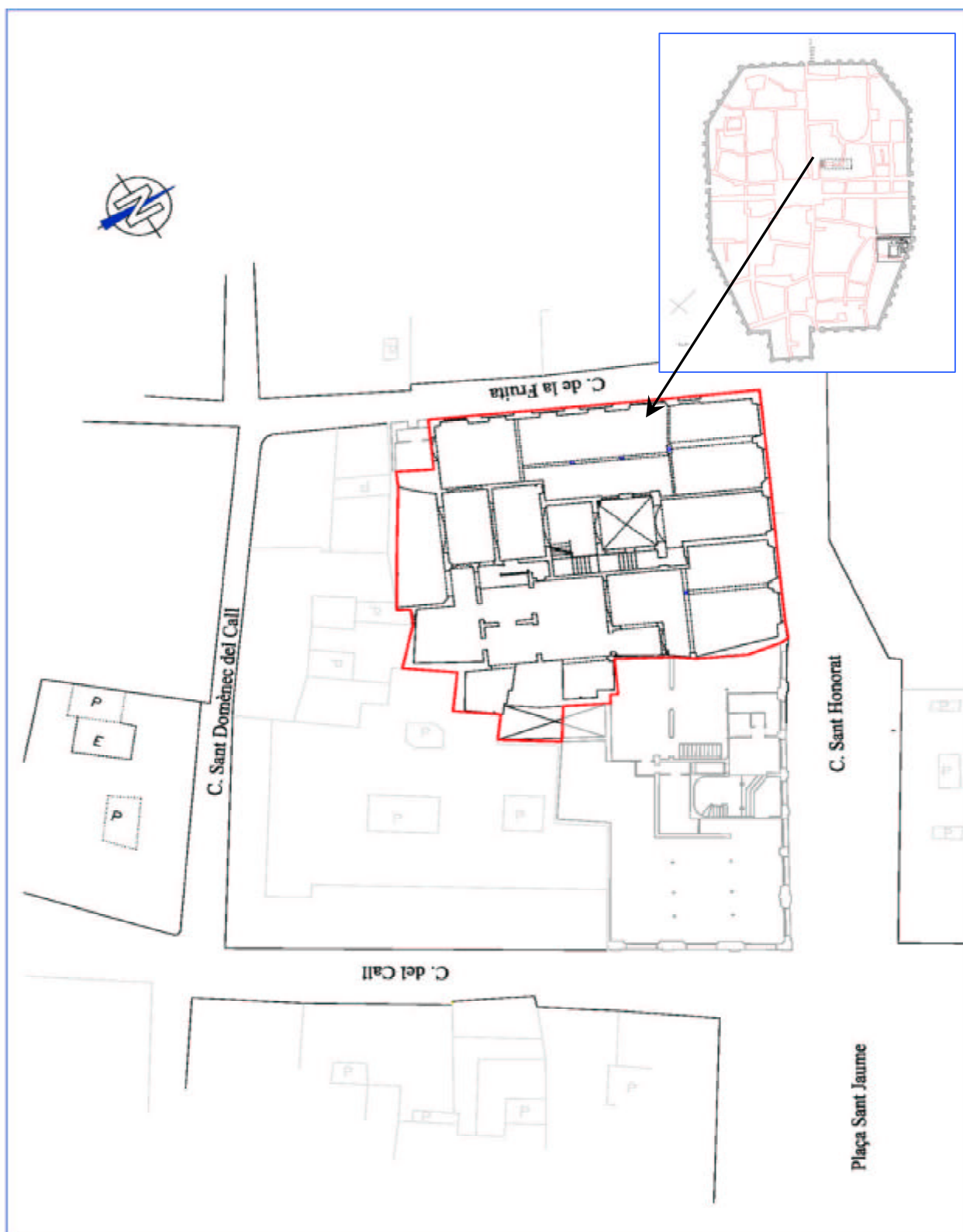

Figura 1. Situació i planta de l'edifici respecte a la planta de la ciutat de *Barcino*⁵.

⁵ Plànol de situació de la muralla, el temple i de l'excavació de l'Arxiu Administratiu (1998) sobre la base de l'article realitzat per Núria Miró, Emili Revilla i J.E. Garcia " Un context paleoandalusí a l'excavació de l'Arxiu Administratiu de Barcelona (1998)" pàg. 364 dins del *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, vol. I, Ed. ACRAM 2003.

El creixement de la ciutat, al llarg del temps, sempre a topat amb els límits dels consecutius circuits emmurallats de Barcelona, que han estat superats, pràcticament, des del mateix moment de la seva construcció o aprofitats per edificar a banda i banda de la muralla.

Figura 2. Situació de la finca número 3 del C/ Sant Honorat i circuit de la muralla de la ciutat de *Barcino* dins la trama urbana de l'actual ciutat de Barcelona.

3. MARC HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

3. MARC HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Marc històric

La colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* es va fundar *ex-novo*, com altres ciutats a la península, entre els anys 15 i 5 aC, en el marc de la reorganització territorial de *Hispania* després de les guerres càntabres. Aquesta reorganització possiblement pretenia, per una banda, millorar el control i l'explotació dels recursos, i per una altra banda i lligat al punt anterior, donar terres als legionaris veterans que es llicenciaven i venien a instal·lar-se en aquest indret de l'imperi⁶.

La ciutat es situa en un petit turó de només 12 metres d'alçada proper al mar. La forma d'aquest turó va ser determinant alhora d'edificar una ciutat que presenta una superfície de 12,5 hectàrees dins un perímetre emmurallat d'uns 1.270 m. La línia defensiva seguia un traçat rectangular amb els angles esbiaixats i rebaixats per tal d'adaptar-se millor al terreny. La fàbrica d'aquesta primera muralla⁷, d'entre 1,5 i 2 m de gruix i d'uns 6 m d'alt, és d'*opus caementicium* amb els carejats intern i extern d'*opus vittatum*, carreus petits i regulars. Aquest sistema es combina amb obra de carreus de grans dimensions, *opus quadratum*, amb acabat encoixinat. Aquesta muralla tenia quatre portes situades al bell mig de cadascun dels seus costats. A part de les muralles, el sistema defensiu es completava amb uns fossats artificials situats al cantó de mar i muntanya de les muralles i el pas longitudinal de dues rieres⁸.

S'han documentat arqueològicament construccions suburbials des del moment de la seva fundació fins la construcció de la nova muralla vers el segle IV dC, desenvolupant-se principalment en el costat oriental i de mar de la ciutat⁹.

⁶ CUBELES I BONET, A. i PUIG I VERDAGUER, F.: "Les fortificacions de Barcelona" dins *Abajo las murallas!!!* pp. 49-72. Ed Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2004.

⁷ "(...) Les muralles augustanes de *Barcino* van ser construïdes per *Caius Coelius*, segons una làpida trobada al segle XIX a Montjuïc, i van ser dissenyades pels agrimensors de l'exèrcit i executades pels mateixos militars.(...)". *Opus cit.* nota 6.

⁸ *Opus cit.* nota 6.

⁹ *Opus cit.* nota 6.

En quant a l'estructura interna de la ciutat sabem que el *cardo maximus* circulava pels carrers del Call i Llibreteria i el *decumanus maximus* pels carrers del Bisbe i de Regomir. El *forum* del segle I dC, centre polític, econòmic i religiós de la ciutat, havia de situar-se en l'encreuament d'aquests dos carrers vestit amb tots els elements que li eren propis: el temple, l'únic edifici del que tenim constància arqueològica, i d'altres edificis públics com ara la cúria i la basílica dels que no és tenen evidències sobre la seva situació. El temple, situat en el carrer Paradís, estava dedicat probablement al culte imperial¹⁰ i segons alguns historiadors¹¹ es situava en el cantó curt del *forum* tot i que aquesta hipòtesi està per confirmar-se.

Sembla que des del finals del segle I dC es van produir modificacions en els nivells de circulació reduint el desnivell natural del *Mons Taber* a base de créixer les zones properes a la muralla, per igualar-les poc a poc amb la cota de la zona central. Anul·lant part de l'*interualum* com es pot observar en les excavacions realitzades en el subsòl del Museu d'Història de la Ciutat.

Durant l'època flàvia sembla que el *forum* de la ciutat fou guarnit amb nous monuments honorífics consistents amb pedestals monolítics o, més sovint, tripartits, coronats per estàtues de bronze que no han arribat fins els nostres dies¹². Durant el segle II continua el nombrós número d'inscripcions que possiblement es situaven en el *forum*, aquest fet dóna idea de la vitalitat de la ciutat i dels seus dirigents. En començar el segle III el nombre d'inscripcions públiques disminueix, però no així el nombre de tombes d'aquesta època, localitzades en la necròpolis de la plaça Villa de Madrid, apareixent com a tipus abundós de tomba l'anomenada *cupae*¹³. Segons I. Rodà, durant la segona meitat del segle III, Barcelona no va quedar gaire afectada per les incursions bàrbares. El temple de l'alt imperi segueix dempeus i entre el 269 i el 305 el senat dels barcelonins dóna proves de la seva activitat al erigir al *forum* monuments dedicats als

¹⁰ RODÀ, I.: "Barcelona. De la seva fundació al segle IV dC" dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona. De Barcino a Barcinona (segles I-VIII)*, pàg 26 Ed. Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2001.

¹¹ *Opus cit.* nota 10. Per DURAN I SANPERE, A.: "Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat", pàg. 86, Ed. Curial col. *Documents de Cultura*, Barcelona 1973, el *forum* alt imperial, entre el segle I i el III, es localitzava al voltant de l'actual Catedral de Barcelona. Posteriorment el *forum* es traslladà a l'encreuament entre el *cardo* i el *decumanus*.

¹² *Opus cit.* nota 10, pàg. 28.

¹³ *Opus cit.* nota 10, pàg. 30.

emperadors Claudi II *el Gòtic*, Aurelià, Carus i, potser, Maximià en una demostració de continuïtat de la vida pública¹⁴.

En algun moment indeterminat de principis del segle IV dC¹⁵ es produeix, a nivell urbanístic, un canvi en la ciutat i que és evident en el bastiment d'unes noves muralles per a la ciutat. La nova muralla emmascara l'anterior per la banda exterior i es guarneix amb moltes més torres (entre 75 i 78). Amb la nova fortificació es guanya un gruix de muralles de 4 metres, els panys de muralla passen a tenir entre 8,5 i 10 m d'alçària i les torres pràcticament el doble. L'altre element defensiu de les muralles, el fossat, sembla que en aquest moment perd la seva funció i es rebleix.

L'aparell utilitzat en la construcció del pany d'aquestes noves muralles sembla que correspon en la seva fonamentació a un *opus caementicium*, sobre el que es construeix un cos massís del mateix material, acabat externament amb un *opus quadratum*, el qual reutilitza carreus i d'altres materials petris d'edificacions anteriors (monuments funeraris de les necròpolis o materials d'edificis del *suburbium*¹⁶). Sembla que la muralla estaria coronada per merlets que protegien el pas de ronda, que possiblement estava pavimentat amb *opus signinum*¹⁷.

En quant a les torres, les trobem tant de forma cilíndrica, situades a banda i banda de les portes de mar i muntanya i als angles principals de la ciutat; de forma polièdrica, de la que es té un únic exemple en la torre de la Pia Almoïna; i, les de planta quadrangular que són la resta. El parament de les torres es caracteritza, a la base de la torre, per col·locar sobre un sòcol motllurat un cos massís d'*opus caementicim* amb parament extern d'*opus quadratum*, coronat per unes motlures. A partir d'aquí, es a dir, del pas de ronda, les torres s'enlairen amb un cos practicable de dos nivells de circulació,

¹⁴ *Opus cit.* nota 10, pàg. 30.

¹⁵ Les segones muralles es poden datar de finals del segle III dC segons BALIL, A.: "Las murallas romanas de Barcelona" dins *Anejos del Archivo Español de Arqueología*, II, Madrid 1961, tanmateix les mateixes romanes són datades en el segle V dC, veure GRANADOS, J.O.: "La primera fortificación de la colonia de Barcino" dins *Papers in Iberian Archeology*, BAR International Series, 193, Oxford 1984, pp. 267-319.

¹⁶ *Opus cit.* nota 6.

¹⁷ MIRÓ, N. "Memòria de l'intervenció arqueològica al C/ de l'Arc de Sant Ramon del Call 5", Barcelona 1996.

construït amb carreus disposats amb fileres regulars. A cada nivell, en la part frontal, s'obre un parell de finestres d'arc de mig punt¹⁸.

A partir del segle IV dC, l'interior de la ciutat també es transforma, edificant-se noves *domus* que ocupen la pràctica totalitat d'una *insula*¹⁹. Pel que respecta al *forum* de la ciutat diversos autors consideren que es manté la seva estructura²⁰, tot i que la funcionalitat del mateix evidentment ha canviat, car el centre polític i religiós de la ciutat en aquests moments es situa en la seu episcopal del bisbat, situat sota la catedral gòtica i que es pot veure en el clos arqueològic del subsòl del Museu d'Història de la Ciutat. D'altra banda, el darrer pedestal on la ciutat sembla que ret homenatge a un personatge és el dedicat a Nummi Emilià Dextre, procònsul d'Àsia entre el 379 i el 385. Era un home de confiança de l'emperador Teodosi i es podria identificar amb el Dexter fill de Pacià, bisbe de *Barcino*²¹.

La ciutat de *Barcino* durant l'etapa tardoimperial viu un moment d'esplendor situant-se com plaça forta i refugi, degut a la fortalesa i singularitat de les seves muralles i la seva situació geogràfica. De fet sembla que només estigui poblada per les elits locals que dominen tot l'*ager* de *Barcino*, ja que durant el segle IV dC i fins a finals del segle VI dC s'observen a la ciutat *domus* que ocupen la pràctica totalitat d'una *insula*.

Posteriorment, sembla que la ciutat entra en un procés de reorganització interna, car en alguns punts s'abandonen les grans *domus* o es compartimenten i modifiquen els espais, perdent per aquesta raó la seva entitat com a *domus*. Tanmateix altres punts de la ciutat, com ara la seu episcopal, segueixen ampliant les seves dependències i/o modificant-les. De fet, el centre neuràlgic de la ciutat es va traslladar del *forum* a la zona de l'actual catedral, on es trobava el palau episcopal i la basílica. Algunes grans *domus* van

¹⁸ *Opus cit.* nota 6.

¹⁹ Prenem com exemple les *domus* localitzades al subsòl del Museu d'Història de la Ciutat, a la Plaça Sant Miquel i en l'excavació de l'Arxiu Administratiu, en el carrer Baixada del Bisbe Caçador i com veurem més endavant la *domus* localitzada en la present excavació. Es probable que les restes localitzades sota l'antic palau comtal menor, on es va rescatar un mosaic representant unes curses de circ, que es conserva al Museu d'Arqueologia de Catalunya, pertanyin al mateix moment cronològic.

²⁰ GRANADOS, J.O.: "Notas sobre el estudio del Foro de la Colonia Barcino" dins de *Los foros romanos de las provincias occidentales*, Ministerio de Cultura, Madrid 1987. RODÀ, I.: "Barcelona. De la seva fundació al segle IV dC" dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona. De Barcino a Barcinona (segles I-VIII)*, pàg 30 Ed. Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2001.

²¹ *Opus cit.* nota 10, pp. 30-31.

sobrepasar els límits de la propietat privada i van envair la propietat pública; van alterar la xarxa viària i com ja es feia de temps enrera, també l'*interuallum*²².

En el temps que va del segle V al VIII la ciutat de *Barcino* va assumir les funcions pròpies de seu règia i bisbat, es a dir, politico-religiosa. A més, de les funcions fiscals i comercials que en aquest moment estan intimament lligades a les funcions política i religiosa. A finals del segle VI hi ha un gran volum d'emissió de moneda sobretot de les encunyacions de *Barcinona*. El text datat en el 592, *De fisco Barcinonensi*, de contingut fiscal, ens parla de que *Barcino* aglutina el pagament dels impostos de tota la regió, des de *Tarraco* fins a *Gerunda* i *Emporiae*. L'església i l'estat estaran cada cop més imbricats, ja que els bisbes són els qui confirmen els recaptadors d'impostos. Així doncs, el bisbe no controlarà només les qüestions religioses sinó que també tindrà a veure amb els temes econòmics, fiscals i judicials²³.

Des de principis del segle V fins el moment en que la capital del regne visigot es trasllada (a finals del segle VI) a *Hispalis* i després a *Toletum*, la ciutat de *Barcino* va ser seu ocasional de la cort visigoda, amb episodis tant coneguts com el del monarca Ataülf que va establir-hi la cort el 415. *Barcino* es escollida com a seu règia perquè estava situada a prop dels francs i de la *Narbonensis*, era una plaça molt ben fortificada i des de la ciutat es podia controlar els ports de la costa occidental de la mediterrània²⁴.

Sembla ser que a partir del segle V els monuments del *forum* són espoliats i desmantellats essent reutilitzats per bastir els nous edificis que seran centre de poder, com ara el palau episcopal, proper a la catedral²⁵ i altres edificis de caire religiós. Però tot i aquests canvis de centre de poder, el model urbà i rural del pensament romà perviurà fins l'arribada del àrabs i carolingis, que aportaran definitivament les bases de la *Barcinona* medieval²⁶.

²² RIPOLL, G.: "La transformació de la ciutat de *Barcino* durant l'antiguitat tardana" dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona. De Barcino a Barcinona (segles I-VIII)*, pàg 34 Ed. Institut de Cultura: Museu d'Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2001.

²³ *Opus cit.* nota 22, pàg 34.

²⁴ *Opus cit.* nota 22, pàg 36.

²⁵ *Opus cit.* nota 22, pàg 38.

²⁶ *Opus cit.* nota 22, pàg 42.

Les troballes arqueològiques han permès desmentir algunes afirmacions, realitzades a partir de la documentació escrita, que es referien a diverses destruccions de la ciutat com a resultat de les conquestes visigòtiques primer, musulmana després i més tard com a conseqüència de la ràtzia d'Almanzor el 985. Tal com hem dit sembla que la concentració principal dels habitants es situa en el quadrant nord oriental de la ciutat, on es situa la seu episcopal. Mentre que en els carrers principals es devia concentrar la resta de la població i, tot i que cap dels documents esmenta de manera específica els horts, n'hi devien haver a la part posterior dels habitatges. A mitjan segle X hi ha evidències de la formació d'un nucli poblacional al voltant de la porta de Regomir, així com de la formació dels primers suburbis fora del recinte de les muralles²⁷.

Les defenses de la ciutat entre els segles VI i XI continuen sent les muralles baix imperials que garanteixen la protecció de la població i que es escollida com a *sede regia* de la cort visigoda, plaça forta durant l'ocupació musulmana i en seu comtal quan es conquerida per Lluís *el Pietós*.

Dels edificis que es localitzaven en el quadrant nord occidental entre els segles VIII i XI, on es situa la nostra intervenció, se'n sap ben poca cosa. No és fins el segle XI que trobem una referència documental que parla d'un carrer que anava on vivien els jueus. No es pot afirmar amb aquesta referència que existís un barri jueu, però sí que a la zona ja hi havia una tradició de població jueva. De fet hi ha referències a jueus de Barcelona en el segle IX, però no se sap si constituïen comunitat²⁸.

És ja a finals del segle XII quan el barri jueu de Barcelona ja té uns límits més definits: carrer del Call, el de Sant Honorat, el de Sant Sever - Baixada de Sant Eulàlia i el delimitat per la muralla romana, que tenia un carrer interior anomenat de Sant Ramon del Call; aquests serien els límits del que s'anomenà Call Major. El Call Major es tancava per dues portes: una situada en el carrer Sant Honorat i orientada cap a l'actual plaça de Sant Jaume i l'altra situada sota el Castell Nou (fortificació de l'antiga porta occidental del recinte emmurallat de la ciutat romana)²⁹. Els jueus de Barcelona es dediquen principalment a dur a terme tasques en nom del rei, de qui depenen

²⁷ VILA I CARABASA, J.M.: "Memòria dels sondeigs arqueològics realitzats a la plaça de Sant Miquel de Barcelona (Int. 14/98)". Memòria inèdita.

²⁸ VV. AA.: "La Catalunya jueva", pp. 37-55, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona 2002.

²⁹ MORA, V.: "El Call. Itineraris del Museu d'Història de la Ciutat" Ed. Ajuntament de Barcelona 1993.

directament. Entre aquestes tasques es troba documentat, durant el segle XI, la fabricació dels mancusos d'or per al comte. Però l'encàrrec més important era la recaptació d'impostos. El rei utilitza el mecanisme d'una comunitat ben organitzada en una *aljama*, per estalviar-se temps, diners i funcionaris³⁰.

El funcionament de la comunitat hebrea entre els segles XI i XIV sempre fou de dependència directa dels reis. Sembla que els primers jueus que formen una comunitat a la Barcelona del segle XII eren rics, procedents de col·lectius hebreus de poblacions de cultura àrab, com Osca, Saragossa i ciutats mediterrànies properes³¹. Durant el segle XII i fins a la meitat del segle XIII hi varen haver diversos batlles de Barcelona d'origen hebreu, a aquests se'ls anomenava "prínceps". La comunitat jueva estava dirigida per una aristocràcia benestant, que basava el seu poder en les inversions en rendes agràries i drets enfitèutics i que durant el segon quart del segle XIII perd el seu poder, dins i fora de la comunitat jueva, a favor d'una nova classe social que basa el seu poder en el préstec a interès i el tràfic de diner. Jaume I confia plenament en la nova classe social i l'enforteix promocionant-la com a batlles i proveint-la d'autoritat per resoldre problemes entre els jueus, de fet es crea la comunitat jueva de Barcelona com una entitat de dret públic³². Econòmicament, però, no va haver un canvi substancial respecte a l'anterior situació. És a mitjans d'aquest segle que es crea el nou call, anomenat Call Menor, consistent en un sol carrer amb dos portals, un sota el Castell Nou que donava al carrer Avinyó i l'altre a ponent a l'alçada del carrer Rouric.

L'edifici més important del call era la sinagoga, situada al carrer de Sant Domingo i documentada ja al 1267. Altres sinagogues foren construïdes en el call, però es troben documentades en el segle XIV, a excepció de la fundada el 1263 en el call menor. L'*aljama* de Barcelona sembla que no va tenir mai un lloc o local fixe per a les reunions del Consell i dels secretaris, l'any 1351 tenien un pis llogat per aquesta fianlita³³. En quant al lloc d'enterrament dels jueus, és prou coneguda la zona situada darrera o sobre Miramar al turó de Montjuïc.

³⁰ YOM TOV ASSIS: "El poble jueu i Catalunya. Alguns aspectes de la seva història interna", pp. 3-23, dins de *La Catalunya jueva*, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona 2002.

³¹ RIERA I SANS, J.: "Els jueus a Barcelona entre els segles XII i XIV" dins de la *Catalunya Romànica* vol. XX, pp. 88-91. Ed Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992.

³² *Opus cit.* nota 31, pàg 89-90.

³³ *Opus cit.* nota 31, pàg 90.

Figura 3. Situació de Call Major i Menor de Barcelona³⁴

Sembla ser que a la Barcelona de finals del segle XI hi havia més persones habitant els suburbis que no pas a l'interior de les muralles. Això ens dóna una idea sobre la densitat de població a l'interior del recinte emmurallat, on segueixen existint els patis interiors, els pous i possiblement els horts.

Durant el segle XII sembla testimoniats que en el sector sud de la ciutat, a la zona del carrer Lladó, es comencen a recolzar edificis a la muralla. Aquests edificis no eren construccions noves sinó que es tracta de restauracions d'estructures que ja es recolzaven a la muralla. De la mateixa manera el Call jueu, que es troba a redós de la part nord occidental de la ciutat, amb el temps, superarà els límits del contorn de la muralla. Els suburbis en aquesta època ja ocupen unes 60 ha de terreny, el doble del que es documentava un segle abans³⁵.

Des de finals del segle XII i principis del segle XIII ja es comencen a entreveure símptomes de tensió a causa de la manca d'espai. Això provoca que durant el segle XIII s'incrementi la trama urbana i el nombre de població de fora muralla. A finals del segle

³⁴ Plànol realitzat per el Sr. Jaume Riera *Opus cit.* nota 31, pàg. 89.

³⁵ *Opus cit.* nota 27, pàg. 5.

XIII es té constància de la construcció de portals d'una nova muralla, de la que no es sap exactament quin era el seu recorregut, ni tampoc el material en que estava construïda. De tota manera el nucli antic emmarcat per la muralla romana continua sent el lloc on es concentren les institucions polítiques i religioses de la ciutat.

No és fins a meitat segle XIV que es té constància de la construcció d'una muralla en pedra, que encerclaria el que avui coneixem com ciutat vella, exceptuant el barri del Raval. Aquesta muralla tancarà el front marítim, a excepció de la part central on s'ubicaran edificis d'un caire més monumental, com ara la Llotja, i pujarà per la Rambla (sembla que el tram de la Rambla podria tenir un antecedent en la muralla del segle XIII). Poc a poc aquest projecte es va ampliant, primerament emmurallant part del barri del Raval i després modificant alguns traçats, que perllonguen en el temps la construcció de les noves muralles, que s'estan edificant fins el segle XV, fet que produeix, també, modificacions en el tipus de parament i en l'estructura de les torres.

Totes aquestes modificacions responen a diversos motius, entre els que cal destacar el creixement demogràfic i en conseqüència el creixement urbanístic al voltant de la ciutat vella, que al contrari del que es podria esperar no està molt densament poblada, ja que es mantenen els patis i hortes dins de les finques. Així doncs, es fa palès que els diversos cercles emmurallats de la ciutat es van ultrapassant pràcticament només construir-se, i que s'aprofiten per adossar-hi construccions o es perforen i/o destrueixen en part, per edificar-ne de noves.

Pel que fa a l'evolució urbanística de la zona de la ciutat on es localitza l'excavació arqueològica durant l'època medieval, cal destacar com a fet important els avalots contra els jueus a l'agost del 1391 (aquests avalots es produïren de forma generalitzada a tota la península) que finalitzaren amb l'expulsió d'aquests de la ciutat de Barcelona. Tot i haver intents de tornar a reconstruir l'*aljama* i l'estructura jueva a la ciutat, l'any 1401 el rei Joan I dictà el privilegi segons el que Barcelona no hauria de tornar a tenir barri jueu. Així doncs, el barri serà ocupat i reurbanitzat.

El nom dels carrers que configuraven el Call jueu eren diferents als actuals, que no són més que una cristianització de la topografia del Call a través d'imatges: el carrer de la Font fou cristianitzat amb una imatge de Sant Honorat, el carrer de la Volta amb una

imatge de Santa Eulàlia (avui Sant Sever) i el carrer de la Sinagoga Major amb la imatge de Sant Domingo, probablement per què el dia 5 d'agost, dia en que es produïren els avalots, es celebrava la festa d'aquest sant³⁶. El nom del carrer Font del Call no podia ser gaire antic, ja que la primera font pública es data en el 1356 i es situa a la plaça Sant Jaume. El mateix any es feia una crida pública amonestant els cristians que maltractaven els jueus que anaven a la font. Un any més tard es prohibia als jueus d'anar a cercar aigua a la font de la plaça de Sant Jaume i als cristians d'anar a la font del Call, per tant la font fou construïda en aquest lapse de temps. La font havia de localitzar-se, aproximadament, en l'encreuament de l'actual carrer de la Fruita i el de Sant Honorat, però ja dins de l'actual edifici del Palau de la Generalitat.

L'altre carrer que limita l'illa de cases on es troba l'excavació és el carrer Sant Domingo del Call, que com hem apuntat anteriorment s'anomenava carrer de la Sinagoga Major, el carrer principal del Call. Tot pujant per aquest carrer, al marge esquerra, i fent cantonada amb el carrer del Call es trobava el gran casal dels Belcaire, prop del portal d'entrada al carrer del Call. En el marge dret, que és el que ens interessa, es troben quatre cases³⁷, i més amunt, prop de la cantonada d'aquest mateix carrer amb el carrer Marlet, es trobava al marge esquerra la Sinagoga Major del Call.

Moltes d'aquestes cases, situades en el Call, tenen horts i patis interiors que es mantenen en el temps, tot i la manca d'aigua potable³⁸. Aquests horts i patis es mantenen, en major o menor part, al llarg del temps amb les seves reestructuracions segons les necessitats constructives de l'època, i ens arriben dades sobre les hortes fins ben endinsat el segle XVIII, moment en que s'anul·len o es canvia el seu ús, degut a les ampliacions de les zones d'habitatge. Aquests canvis de funció s'expliquen pel creixement generalitzat de la població de la ciutat i la necessitat d'habilitar nous espais per ubicar aquesta població. És en aquest context que s'ha d'entendre la construcció

³⁶ RIERA I SANS, J.: "La sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental" dins *Estudis històrics i documents dels Arxius de protocols*, núm. 20, pp.7-73, 2002.

³⁷ Aquesta informació està extreta de l'article de RIERA I SANS, J.: "La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de localització" pàg. 64 dins de *Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* núm. 99 (hivern de 1997), p. 60-71. Però caldria una investigació molt més a fons de les fonts d'on s'extreuen totes les seves afirmacions, entre d'altres dels anomenats "Censos o morabatins de Guillem Colom" datats en el 1393, per relacionar aquests censos amb les troballes arqueològiques.

³⁸ *Opus cit.* nota 22, pàg. 22.

dels edificis 1 i 3 del carrer Sant Honorat a mitjans del segle XIX i que ens han arribat, amb algunes reformes, fins els nostres dies.

A partir del segle XVI i com a conseqüència del desenvolupament de les noves tecnologies armamentístiques, com ara els projectils de foc, canons, etc..., i de les noves necessitats defensives de la ciutat, es construeixen els primers baluards en la muralla de mar de Barcelona. Sembla ser que la muralla d'època moderna de Barcelona es superposa a la muralla medieval de la ciutat, tal com ho va fer en el seu moment la muralla baix imperial sobre la muralla augustea.

Durant el segle XVII es realitzen tot un seguit d'intervencions en les muralles, que consisteixen principalment en la reparació de l'estructura. No és fins a mitjans del segle XIX que la muralla medieval i moderna de Barcelona serà enderrocada en part. Aquest fet està lligat al creixement urbà i al nou concepte de ciutat que quedarà palès amb el pla Cerdà. A la vegada, el centre de la ciutat es revitalitza i es monumentalitza, seguint aquesta dinàmica es reedifiquen els immobles 1 i 3 del carrer Sant Honorat, coneguts com Casa Moxó i casa Morell³⁹.

Antecedents arqueològics

Respecte a la relació d'intervencions anteriors, si bé dins de la pròpia finca objecte de la intervenció arqueològica, no se n'han donat fins al present moment, cal esmentar diverses intervencions arqueològiques que s'han dut a terme en zones properes a la que ens ocupa.

Així com d'altres quadrants de la ciutat romana han estat més intensament excavats⁴⁰, d'aquest sector de la ciutat, fins ara, no teníem gaires notícies arqueològiques, car les

³⁹ Per més informació cal fer esment a l'"Informe Històrico-Arquitectònic de les finques del c/ Sant Honorat, 1 i 3 de Barcelona" realitzat per en Francesc Caballé i Reinald González, s.c.p. l'any 1999, on es fa un estudi històric dels propietaris de la finca número 3, des dels últims propietaris fins arribar a mitjans segle XVI.

⁴⁰ Com la Plaça del Rei i la Catedral, en el quadrant nord est; la plaça de sant Miquel, en el quadrant sud oest; o l'Arxiu Administratiu en el carrer Bisbe Caçador, en el quadrant sud est, només per nomenar les excavacions més importants.

intervencions realitzades en aquesta zona són escasses⁴¹ i parcials⁴² o estan més localitzades a redós de la muralla⁴³.

La forma i situació del *forum* de la *Barcino* romana no s'ha pogut constatar arqueològicament, tot i que hipotèticament el situen paral·lel al *cardo maximus*, des del carrer Paradís, on es troba el temple, passant per sota de l'actual Palau de la Generalitat i fins arribar al carrer Sant Domènec del Call⁴⁴. Aquesta hipòtesi inclouria la finca número 3 del carrer Sant Honorat, com l'extrem occidental del *forum*.

Les restes més properes al *forum* les trobem en les excavacions dutes a terme a la Plaça de Sant Miquel. L'historial del jaciment és ampli, amb vàries campanyes d'excavació en diferents zones de la plaça.

La plaça de Sant Miquel i el seu entorn.

Les primeres intervencions es dugueren a terme arrel de l'ampliació de la part nova de l'Ajuntament. Cal dir que a l'any 1928, es va enderrocar part de l'illa de cases compreses entre els carrers Ciutat, Templers, Gegants i Font de Sant Miquel, i a part la Placeta de Sant Miquel. En aquesta obra, i per la política de l'època en relació al patrimoni arqueològic i arquitectònic, no es va dur a terme cap tipus de seguiment arqueològic, tot i que fonts de l'època varen assegurar que no s'havia vist res, encabint

⁴¹ *Opus cit.* nota 22, pàg 38.

⁴² Per més informació consultar les memòries dels seguiments arqueològics de: PUIG i CADAFALECH, J. "Memòria de l'IEC sobre l'excavació al Palau de la Diputació General de Catalunya" dins *L'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona 1909-1910; SARDÀ, M. "Memòria sobre l'adequació de les instal·lacions elèctriques al Palau de la Generalitat. Barcelona novembre 1987-febrer 1988"; BELTRAN, J. i SARDÀ, M. "Memòria del sondeig arqueològic realitzat a la Sala de l'Arxiu del Palau de la Generalitat. Barcelona maig-agost 1989"; SANCHEZ, E. "Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al Palau de la Generalitat (del 15 al 22 de novembre de 1995)"; HUERTAS, J. "Memòria-Informe de l'actuació arqueològica al C/ Sant Domènec del Call, 6 de Barcelona. Juny 1997."; ARTIGUES, P. Ll. "Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al C/ Marlet, 5 de Barcelona. Agost 1997" i PUJADES, J. "Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al semisoterrani de l'edifici situat al C/ Marlet 5, cantonada C/ Sant Domènec del Call 7. Barcelona 1999".

⁴³ Per més informació consultar les memòries de les excavacions arqueològiques de: MIRÓ, N. "Memòria de la intervenció arqueològica al C/ de l'Arc de Sant Ramon del Call 5", Barcelona 1996 i BUSQUETS, F. "Memòria de la intervenció arqueològica al Principal 2ª del C/ Arc de Sant Ramon del Call, 11 bis. Barcelona 2000".

⁴⁴ Segons plànol del Centre d'Arqueologia de la Ciutat de Barcelona publicat a l'article de PUIG I VERDAGUER, F. "Ciutat i muralla de *Barcino*" pp. 84-86 dins *Del romà al romànic*. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1999

dins d'aquesta fase, cap resta de monument, escultura o mosaic, que fos evident a simple cop d'ull.

Fou el 1966, quant amb la intenció d'acabar d'ocupar tota la illa de cases, l'Ajuntament va donar permís, per poder fer unes rases de prospecció en una part del solar afectat per la nova obra. El resultat va ser nul a nivell de detecció d'estructures romanes, i només es varen poder documentar el que varen anomenar zones d'abocador, definits per un substrat molt orgànic, amb gran presència de material ceràmic romà, restes d'escultures, fragments de columnes, etc...⁴⁵.

Entre els anys 1968 i 1975, es dugué a terme una primera fase d'excavació, pròpiament dita, de la zona que esdevindria la Plaça de Sant Miquel. Aquesta es va desenvolupar a la zona compresa entre el carrer del Mico i la Baixada de Sant Miquel, intervenint una zona aproximada de 800 m².

L'objectiu principal fou identificar les restes d'un conjunt termal del qual ja se'n tenien notícies als volts del segle XIX. D'aquest conjunt termal, se'n va poder documentar la part del *caldarium* i el *frigidarium*, datats a inicis del segle II dC., es va atribuir la seva propietat a *Minicili Natalis*. Relacionat amb aquestes estructures es varen documentar paviments d'*opus signinum* i *opus tessellatum*. D'altra banda, es varen poder documentar part d'un *cardo minor* i restes d'una *domus*.

Posteriorment, a la dècada del 1980, es varen dur a terme una altra tongada d'intervencions arqueològiques destinades bàsicament al control de les restes arqueològiques excavades a les dècades anteriors.

El 1989, es va dur a terme una actuació arqueològica en una de les zones encara no intervingudes. L'actuació va afectar l'àrea de la plaça delimitada pels nous edificis de l'Ajuntament i la Baixada de Sant Miquel, intervenint en una superfície aproximada de 450 m², i rebaixant fins a una fondària de quatre metres.

⁴⁵ UDINA, F.: "Campañas de excavaciones arqueológicas llevadas a cabo por el Museo de Historia de la ciudad de Barcelona en 1961-1962" 1967.

Els resultats de la intervenció varen permetre diferenciar tres fases consecutives d'època romana. Una fase fundacional que corresponia a la construcció d'una *domus* de planta quadrada, amb *atrium* central, set *cubicula* al seu voltant i el vestíbul d'entrada. Els murs exteriors, un dels quals coincidia amb la façana exterior de la casa, estaven elaborats en *opus vittatum* i el seu parament interior decorat amb pintures murals, de les quals només es conserven fragments. A l'interior, trobaren que els envans estaven fets amb *opus incertum* igualment arrebossat⁴⁶. Els paviments eren d'*opus signinum* i, un d'*opus signinum* tessel·lat en blanc i negre formant un motiu floral. L'*atrium* conservava l'*impluvium* de planta rectangular amb un petit absis en un extrem.

La següent fase, era de remodelació de l'habitatge, documentant canvis esporàdics com tapiats de portes, canvis d'orientació d'alguns murs, nous envans i superposició de paviments. Aquesta fase la van datar entre finals del segle II dC. inici del III dC, continuant possiblement fins al segle IV dC.

La darrera fase documentada és tardana, i ens parla d'un canvi total de funcionalitat de l'edifici, datat ja des dels segles V-VI dC⁴⁷.

Una altra intervenció arqueològica que ens és de gran interès, és la que es dugué a terme el 1982 a l'interior del Palau Centelles a la Baixada de Sant Miquel. Es tractà d'una intervenció d'urgència que consistí en l'obertura d'una única cala al subsòl de l'antiga cotxera del palau. Els resultats foren la documentació de part d'una habitació corresponent a una casa romana de l'*insula* delimitada per l'actual Baixada de Sant Miquel i pel carrer dels Gegants. Pels materials recuperats, es van datar les estructures dels segles I / II dC.

La part més ben conservada eren dos murs d'*opus caementicium*, ja que la resta de la cambra estava malmesa per un pou d'època medieval. Per damunt d'aquestes estructures es varen documentar dos estrats, molt potents, i datats al segle V dC⁴⁸.

⁴⁶ RAYA, M.; MIRÓ, B. : "Excavació arqueològica a la plaça de Sant Miquel" 1991. Memòria inèdita.

⁴⁷ GRANADOS, O.; MIRÓ, B.; PUIG, F. i RAYA, M. " Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya." Vol I . 1993

⁴⁸ GRANADOS, O.; RECASENS, M. i TARRADELL, N.: Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. 1993

Al carrer de la Font de Sant Miquel, també es dugueren a terme vàries intervencions arqueològiques (entre els anys 1995 i 1997), que afectaven tant l'esmentat carrer com l'interior de l'edifici de l'Ajuntament. Els resultats varen ser positius, podent documentar part de l'entramat urbà de la colònia de *Barcino*.

Entre les restes es va poder documentar un tram del *decumanus maximus* i un edifici de construcció noble. També es va poder documentar part d'un *cardo minor*, que fou parcialment ocupat amb porxos a la primera meitat del segle III dC. Aquest carrer, durant el segle III i IV dC., desapareix com a tal i seria envaït per altres construccions.

A banda, a la intervenció del 1995, just sota l'ajuntament, s'hi localitzà un mur encoixinat assentat directament sobre el torturà, que formaria part de la línia de façana d'una construcció que donaria al *decumanus maximus*⁴⁹.

La intervenció de l'any 1998, dirigida pel Sr. J.M. Vila Carabasa tenia com objectiu sondejar l'estratigrafia de la plaça Sant Miquel, a la part nord est de la zona excavada entre el 1989-1990, i establir quines eren les necessitats d'un jaciment com el de la plaça, davant la possibilitat d'executar l'obra d'un aparcament subterrani.

Després de la realització de quatre sondatges es va arribar a establir un seguit de fases: la fase I (època romana) on es localitzaren diversos murs d'*opus uittatum* relacionats amb envans d'*opus caementicium* i paviments d'*opus signinum*, tots ells relacionats amb la *domus* localitzada en campanyes anteriors. El segle I dC és la proposta de datació per aquesta fase.

La Fase II correspon a estructures relacionades amb el baix imperi que modifiquen l'estructura de la *domus* imperial, tot i conservar-se les cotes de circulació com a mínim fins el segle IV.

La Fase III, anomenada tardorromana / alt medieval, es caracteritza per l'ocupació heterogènia de l'espai. Així es documenten petits bancs relacionats amb els murs romans i sols de terra trepitjada. Es recreixen en alguns punts els murs d'*opus uittatum*

⁴⁹ ALBID LOPEZ, E. Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Font de Sant Miquel. 1997. Memòria inèdita.

amb parets d'aparell més rudimentari. A la vegada es recreix el nivell general de circulació de manera progressiva. Sembla que aquesta fase s'iniciaria entre els segles V i VI i es perllongaria fins el segle X-XI.

En la Fase IV, medieval entre els segles XI i XIII, s'apunta la realitat de que la cota de circulació deixada per l'anterior fase, amb poques variants, arribarà fins els nostres dies. Aquesta fase està representada estructuralment per l'aparició de sitges.

La Fase V, anomenada baix medieval / moderna, es caracteritza per la minsa quantitat d'estructures detectades, però es detecta un canvi en l'orientació dels murs respecte de la d'anteriors fases.

Les següents fases detectades corresponen a les edificacions i reformes realitzades en aquests espais des de mitjans del segle XIX fins els nostres dies.

El quadrant sud oest de la ciutat de *Barcino*.

En general, les troballes arqueològiques descobertes dins la ciutat romana de *Barcino* responen a residències grans i luxoses, que probablement eren ocupades per les elits locals.

En el quadrant sud oest de la ciutat romana es varen trobar (entre els carrers Comtessa Sobradí i el carrer Ataül, al subsòl del Palau Reial Menor), a mitjan segle XIX, les restes d'un mosaic policrom, datat en el segle IV, representant una carrera en el circ, indicant el nom dels cavalls i el de les quadres de procedència. És molt probable que aquest mosaic estigués situat en una estança privada d'una gran *domus*.

El 1976, es dugué a terme una excavació d'urgència al pati del Palau del Bisbe, que deixà al descobert, dues habitacions d'una *domus*, que formava part de la *insulae* nord-oest, limitada per l'*intervallum* i el *decumanus maximus*. La casa es situa cronològicament cap a finals dels segles II dC. i al principi del segle III dC., alçant-se després d'una remodelació de la zona que va esborrar les traces d'ocupació augustal.

Les parets conservades fins als dos metres, eren decorades amb pintures i el terra de mosaics de tesselles blanques, negres i vermelles. Cap al segle V dC. l'habitatge va patir una reforma, variant el nivell i el tipus de paviment que passa a ser d'*opus signinum* i algunes refeccions a les mateixes parets⁵⁰.

El quadrant nord est de la ciutat de *Barcino*.

Figura 4. Plànol de les restes arqueològiques al quadrant nord est de la ciutat de *Barcino*⁵¹

⁵⁰ SOBREQÜÉS, J. " Història de Barcelona "VOL. I

⁵¹ BELTRAN, J.: "Continuïtat i canvi en la topografia urbana. Els testimonis arqueològics del quadrant nord-est de la ciutat" dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona* pàg. 94. Ed. Institut de Cultura Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona 2001.

Al subsòl del Museu d'Història de la Ciutat, es documenten entre moltes altres restes, un conjunt del primer urbanisme de *Barcino*. Es tracta de les restes de tres *insulae* delimitades per tres carrers transversals, el *cardo maximus*, i dues secundàries i paral·leles, *cardinis*, de 9,5m d'amplària, una de les quals és porticada.

També s'ha pogut detectar l'*intervallum*, entre la façana de les *insulae* i el traçat de la muralla, amb una amplada de 7,5 m. En aquest conjunt s'ha pogut detectar pars urbana a la *insulae* 2, on s'ha pogut identificar part del corredor del *perystilum*, pavimentat amb un *opus tessellatum* bicrom, formant motius geomètrics i marins, del segle II dC.

En aquesta mateixa *insulae* i a la número 1, s'han pogut documentar, una instal·lació de vi, una factoria de salaó i *garum*, així com una *tinctoria* i una *fullonica*.

En totes les estructures domèstiques s'observen reestructuracions amb arrasament de murs, noves compartimentacions, i elaboració de murs de nova factura utilitzant la tècnica de l'*opus africanum*⁵².

El quadrant sud est de la ciutat de *Barcino*.

Entre el 1990 i el 1998⁵³, es dugueren a terme intervencions a la Baixada de Caçadors, número 3 i el carrer Bisbe Caçador, on s'havia de situar la nova seu de l'Arxiu Administratiu.

Durant aquestes campanyes, es va poder documentar la part d'hàbitat i zona termal d'una *domus*, confrontant amb l'*intervallum*, i situada en un dels angles de la ciutat romana, datant el conjunt entre els segles IV i V dC.

⁵² BELTRAN, J. "Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona" 2001. Per una informació molt més detallada de les restes localitzades en el subsòl de la plaça del Rei i del quadrant nord est de la ciutat, veure els articles de J. Beltran de Heredia "Fullonica i tinctoria. Teles, tints i bugades a l'antiga colònia romana"; "Una factoria de *garum* i salaó de peix a *Barcino*"; "Raïm i vi a través de les restes arqueològiques: la producció de vi a *Barcino*"; "Origen i evolució del conjunt episcopal de *Barcino*: dels primers temps cristians a l'època visigòtica" (realitzat amb en Charles Bonnet); i, "Continuïtat i canvi en la topografia urbana".

⁵³ Aquest jaciment ha tingut diverses campanyes dirigides per diferents arqueòlegs. Entre agost i octubre de 1990 Beatriu Miró i Toni Rigo; entre febrer i maig de 1992 Joan Eusebi García Biosca; entre el 1994-1995 Júlia Beltran, Lluís Gonzàlvez, Emili Revilla i Albert Martin, i; l'any 1998 Núria Miró i Emili Revilla.

Al llarg del temps aquesta casa va patir una sèrie de reformes, principalment entre els segles II i III, i més tard, entre els segles III i IV, moment en el que es puja el nivell de les habitacions, i se les pavimenta amb mosaic que s'instal·la sobre els paviments anteriors d'*opus signinum*.

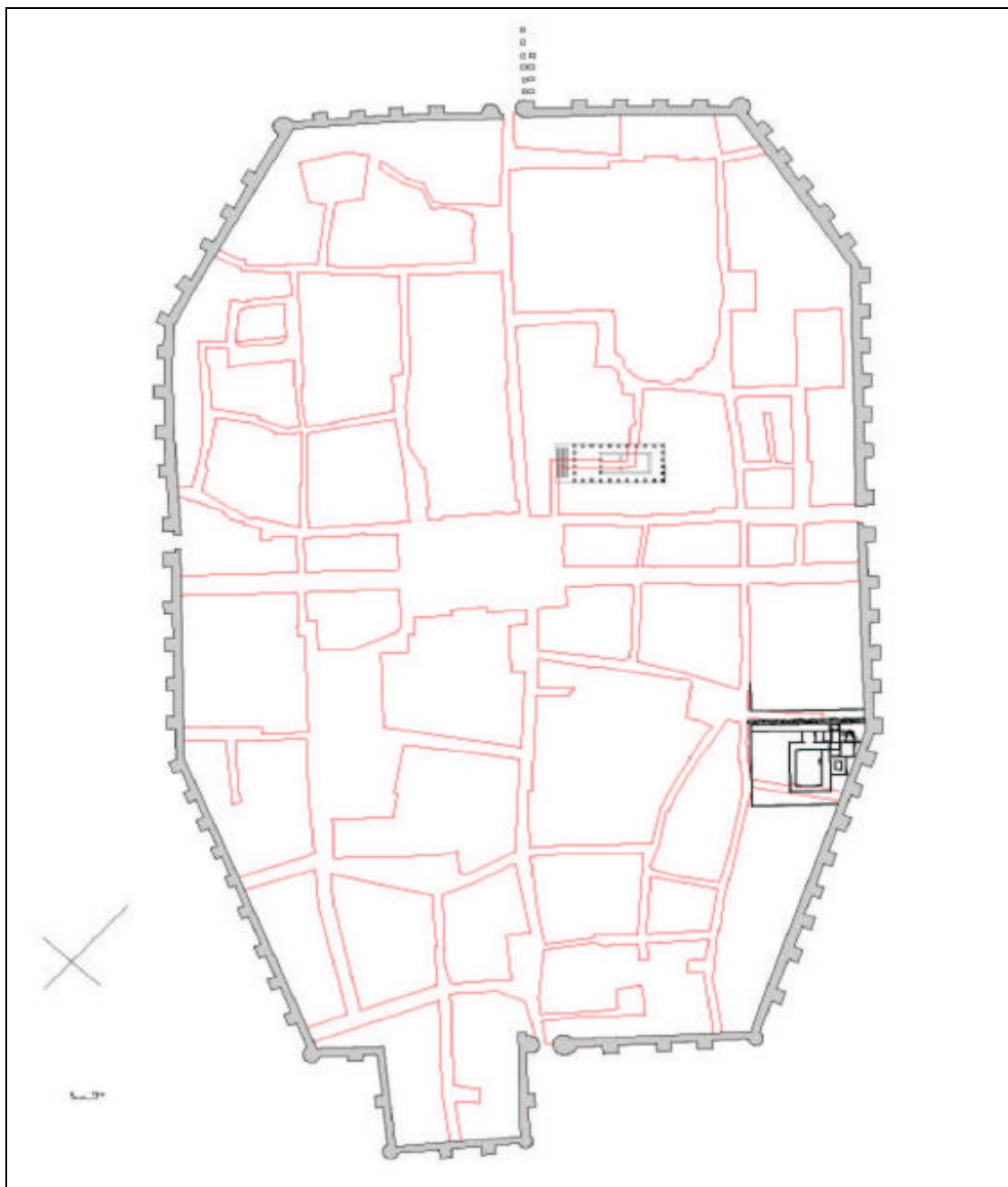

Figura 5. Situació del jaciment del C/ Bisbe Caçador i Baixada de Caçador dins el circuit de la muralla romana de *Barcino*⁵⁴

⁵⁴ Plànol digitalitzat per Emili Revilla.

Es va poder documentar un paviment d'*opus sectile* elaborat amb peces de 30 x 30 cm. emmarcades amb tires de 7 colors diferents. En aquesta mateixa habitació es varen documentar restes de pintures murals, imitant un aplacat marmori, que simula un fris que toca al terra i, al damunt, uns requadres successius que potser envoltarien un motiu decoratiu desconegut⁵⁵.

També es va poder documentar un fragment de pintura mural de 1,60 x 0.80 m, que representava la part superior d'un genet muntat a cavall⁵⁶.

El mosaic millor conservat, forma part d'un corredor. Té una sanefa policroma i al camp central, motius vegetals i geomètrics, emmarcats amb una figura geomètrica cadascun. Només en un dels mosaics es pot apreciar un emblema que dibuixa, en part, una figura humana⁵⁷.

Més recentment, entre el juny de 2003 i el juliol de 2004 es realitzà una intervenció arqueològica en els edificis del carrer Avinyó 15 i el carrer Pou Dolç, 4⁵⁸, al quadrant sud oest de la ciutat de *Barcino*.

La intervenció duta a terme a la planta baixa de l'edifici d'Avinyó 15, ha pogut documentar tres fases cronològiques: la primera fase entre el segle XIX-XX on només es varen documentar dues clavegueres, arquetes de servei i un paviment doble de ciment. La segona fase està datada en el segle IV dC i correspon a un tram de muralla romana amb una torre quadrangular elaborada amb *opus caementicium*, també es va identificar un llenç de muralla elaborada amb la tècnica de l'*opus quadratum*, aquest s'ha interpretat com la cara interna de la paret externa del parament defensiu del segle IV dC. De la tercera fase datada entre els segles I-II dC, s'han documentat nivells arqueològics a l'interior de la torre romana del segle IV que han de situar-se cronològicament entre el segle I-II. Els materials ceràmics que han permès una primera

⁵⁵ Memòria d'intervenció arqueològica a l'Arxiu Administratiu 1994 / 1995. Directors: J.Beltran de Heredia, L. Gonzàlez Ortega, A. Martín Menendez, E. Revilla Cubeiro

⁵⁶ Memòria d'intervenció arqueològica a l'Arxiu Administratiu 1998. Directors: Nuria Miró i Emili Revilla.

⁵⁷ *Opus cit.* nota 50.

⁵⁸ Excavació realitzada per ATICS, S.L. i dirigida per Adriana Vilardell.

datació són Terra Sigil·lada Africana A (Hayes 14, Hayes 27) i Terra Sigil·lada Sudgàlica (Dragendorf 37, Dragendorf 24/25 B)⁵⁹.

Cal fer esment que la finca del carrer d'Avinyó 15 fou reconstruïda a partir de 1889, segons registres notariais, sobre dues edificacions medievals, de les quals no es van trobar restes durant el període d'intervenció arqueològica.

Durant la intervenció a l'edifici del carrer Pou Dolç, 4 s'han pogut constatar 7 fases diferenciades.

En la fase datada entre els segles XIX-XX es varen trobar restes corresponents a la fonamentació de l'edificació datada a mitjans del segle XIX. Les mides de les estructures són molt variables, mentre que el seu gruix és bastant homogeni i oscil·la entre els 50 i els 60 cm. L'alçada també varia molt, entre els 50 cm. i els 2.50 m.

Segons registres notariais, la finca és reconstruïda totalment a mitjan del segle XIX, sobre les edificacions medievals, de les quals, no s'han documentat restes i que esperem que un estudi documental acurat ens permeti obtenir més informació.

La segona fase està datada entre els segles XIV-XVI, on s'ha de destacar les estructures següents: un pou, les restes d'una possible fonamentació i les restes d'un mur. No s'ha pogut donar una interpretació satisfactòria a aquestes estructures, a excepció de l'estructura del pou que podria estar vinculat a les edificacions que depenien del Palau Reial Menor. Les cronologies d'aquestes estructures es donen en base a llurs tipus de fàbrica, i que ronden els segles XIV al XVI, mentre que els estrats de l'amortització del pou donen una cronologia del segle XVII (ceràmiques vidrades comunes, vidrades blanques i un fragment possiblement de Poblet).

La tercera fase es data entre els segles IX-XI. caracteritzada per l'aparició d'una sèrie de bossades que fan que, en principi, es considerin els diferents nivells com un paquet cronològicament homogeni, doncs no s'han pogut diferenciar les seqüències estratigràfiques i el material recuperat (fragments de sitres i ceràmiques espatulades) en

⁵⁹ VILARDELL, A. "Informe de la intervenció arqueològica al carrer Avinyó, 15 i Pou Dolç, 4" febrer de 2005.

aquests, no guarda diferències. No es van documentar estructures relacionades amb aquests nivells a banda d'un retall afectat per estructures modernes, el qual no aporta un nivell d'informació gaire important.

La fase següent es data entre els segles IV-V on destaca la presència d'una sèrie d'estrats de color ataronjat, amb nòduls de calç, carbons i gran quantitat de material ceràmic. En aquests nivells, és on es poden començar a identificar, de forma clara, estructures en forma de retalls reblerts amb un sediment gris molt característic. El material recuperat en aquests rebliments es pot datar entre els segles IV i V. Destaquen les ceràmiques del tipus Ceràmica Sigil·lada Africana C (Hayes 50, Hayes 45 A) i D (Hayes 61, Hayes 91, Hayes 58 B), àmfora africana (Keay LV, Keay XXXV), àmfora bètica (Dressel XXIII B) i Ceràmica Sigil·lada Paleocristiana (Rigoire 3A (grisa), Rigoire 18 (taronja)).

En la cinquena fase datada entre els segles III-IV es localitzà un paquet d'argiles de color marró clar, que es pot documentar en extensió a tot el jaciment amb una potència desigual. Representa una separació gairebé física entre els nivells anteriors, gairebé sense estructures i sense una dinàmica clara de funcionament, i les estructures domèstiques romanes. En aquest nivell es localitzen fragments de paviment d'*opus signinum*, tovots i fragments de pintura mural. La interpretació que es dona a aquests nivells és la d'amortització de l'edifici i de la zona de carrer.

En la següent fase es documenten les restes d'estructures pertanyents a una *domus* i al carrer que en un principi aniria paral·lel a la línia de muralla que s'ha documentat a la zona d'Avinyó 15. Es van poder recuperar reses de pintures i els paviments de les tres habitacions documentades durant la intervenció.

El paviment de l'habitació 1 està elaborat amb la tècnica de l'*opus sectile*, utilitzant peces de marbre de colors i pissarra. Acompanya a aquest paviment alguns fragments d'*opus tessellatum*, que recreen un motiu en escac bicrom similar a les sanefes que voregen el motiu central del *sectile*.

L'habitació 2 està pavimentada amb dos *opus tessellatum*. Un que ocupa la major part de l'habitació, està elaborat amb tesselles de mida petita en blanc i negre i alguns detalls en color groc. El segon paviment, de mides més reduïdes, és policrom i presenta

unes sanefes en cadena, que es poden trobar en altres jaciments de la ciutat, i que acostumen a datar-se als voltants dels segles III-IV dC.

A l'habitació 3, el paviment que s'ha pogut recuperar està elaborat amb la tècnica de l'*opus signinum*. Aquest és potser el paviment que es conserva en menys bon estat, ja que en la major part de la seva extensió només es conserva el *rudus*.

Damunt dels tres paviments, i sobretot al costat de les parets s'han pogut documentar nivells de caiguda de pintures, essent l'acumulació més espectacular, la de l'habitació 3, on s'han recuperat la major part de fragments de pintura mural amb decoracions vegetals, animals, arquitectòniques i amb figures humanes.

En conjunt, es pot concloure que es tracta d'una estructura domèstica d'una família benestant, tant per la qualitat dels paviments de factura i materials de qualitat, com per la riquesa i qualitat de les pintures murals que s'han conservat.

Respecte a l'exterior de la *domus*, el que s'ha vingut a anomenar “zona del carrer“, també hi trobem varies estructures. Tot aquest conjunt s'ha vingut a definir com una zona de producció industrial, d'algun element encara no determinat.

L'última fase detectada es podria datar entre els segles II-III i es correspon amb les restes d'una claveguera i un mur. La claveguera sorgeix de l'habitació 2 de la *domus* i avança en direcció a la muralla. Respecte al mur, elaborat amb *opus caementicium* i amb dos carreus de grans dimensions, travessa el jaciment paral·lel al mur de façana de la *domus*. La seva funcionalitat no s'ha pogut esclarir amb les restes conservades, tot i que la presència dels dos carreus citats, ens fa pensar que podrien funcionar a mode de basament de columna, fet que donaria lloc a algun tipus d'estructura, per fonamentar una porxada a la zona del carrer. Aquest conjunt funcionaria en el mateix moment que la *domus* i s'ha vingut a datar, a falta d'estudis concloents, entorn els segles II - III dC⁶⁰.

⁶⁰ VILARDELL, A. “Informe de la intervenció arqueològica al carrer Avinyó, 15 i Pou Dolç, 4” febrer de 2005.

El jaciment del carrer Sant Honorat 3 es situa en el quadrant nord oest de la ciutat romana, a la banda oposada al temple de la ciutat, dins el forum o proper a ell⁶¹, ja que tot i que tenim l'orientació del temple, que ara per ara és l'únic edifici conegut de la plaça, no se sap quina era la forma ni l'extensió del forum, ni la situació dels altres edificis (cúria, basílica, etc) que l'envoltarien. Posteriorment, en època medieval, el jaciment restaria integrat dins el barri jueu, en el que es coneix com Call Major, a prop d'una font pública que donava antigament nom al carrer Sant Honorat i d'una de les portes del call situada entre la plaça Sant Jaume i l'entrada al carrer Sant Honorat.

Des d'aleshores el solar es situa dins la trama urbana del conegut barri gòtic del districte de Ciutat Vella de Barcelona.

⁶¹ Segons el plànol publicat per GRANADOS, J.O. "Estructura urbana de la ciutat romana" dins de *Història de Barcelona* vol. 1, Ed. Enciclopedia Catalana, Barcelona 1994.

4. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

4. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

L'excavació arqueològica del número 3 del carrer Sant Honorat va comportar que es dividís el solar en 21 sectors diferents (veure el plànol amb els fonaments i la planta baixa de l'edifici solapats). Les dimensions d'aquests sectors tenen una relació directa amb les fonamentacions de la finca construïda l'any 1851 per l'arquitecte Josep Oriol Mestres (veure plànol dels sectors arqueològics). L'arquitecte projectà la malla de riostes solidàries, que s'estenen per tot el solar, i la fonamentació de la línia de façana, lligant la façana de la finca número 1 amb la número 3 que circulen pels carrers del Call, Sant Honorat i el carrer de la Fruita.

Fotografia de les finques 1, a primer terme, i 3 del C/ Sant Honorat abans de començar les obres de remodelació

Així com la fonamentació de la línia de façana dels dos edificis queden lligades, les riostes de les finques número 1 i 3 no tenen una concordància física, però sí una similitud constructiva⁶².

⁶² Durant el seguiment arqueològic de desembre de 2000 realitzat per Francesc X. Florensa (ATICS, S.L.) es va poder constatar, a nivell de planta baixa, una escala que connectava la casa Morell amb la casa

Vista de l'interior de l'edifici (Sector 1/2) abans d'iniciar-se l'enderroc de la finca, punt on es trobava l'escala de connexió entre els edificis (a l'esquerra de la imatge)

Durant l'excavació es va poder observar que mentre les fonamentacions i riostes de la finca número 1 arriben a baixar 6 metres respecte el nivell de pas del carrer, degut a la construcció d'uns grans soterranis sota la finca, les fonamentacions i riostes de la finca número 3, descansen generalment sobre el que anomenem terreny natural. En aquest cas són les plaques de carbonat (crosta calcària) quaternàries, que per la seva duresa eren ideals per assentar-hi l'estructura de l'edifici construït al 1851. Aquesta estructura ressegueix d'una manera curosa, sense arribar a tallar-lo mai, el desnivell del terreny natural que s'observa en direcció nord est - sud oest (que també és la direcció que pren la inclinació del *Mons Taber* en aquest sector), adaptant-se al terreny i en alguns casos fonamentant-se sobre estructures construïdes pels romans, com ara murs, pilars,

Moxó salvant la diferència de nivell de pas entre ambdues finques. Aquesta escala va quedar cegada amb el temps.

paviments d'*opus signinum* i paviments de mosaic, que ja buscaven, en el seu temps, la duresa de les plaques de carbonat per assentar llurs estructures. De la mateixa manera, l'arquitecte Josep Oriol Mestres projectarà i assentarà el seu edifici l'any 1851.

Vista del soterrani de la finca número 1 del carrer Sant Honorat i de l'espai ocupat per les escales un cop desmuntades

Interior de la finca número 3 poc abans d'acabar l'enrunament de l'interior de l'edifici

Només a la banda meridional del solar no es segueix la dinàmica abans esmentada i l'edifici es fonamenta, o més ben dit s'adapta, a les estructures medievals preexistents. És el cas dels murs que limiten la banda nord oest dels sectors 1/7, 1/8 i 4/1. Vàrem poder observar en alçat, i fins el segon pis, com part de les estructures d'època medieval, principalment en els sectors 1/7 i 4/1, eren emmascarades per la construcció de mitjans del segle XIX, fossilitzant l'estructura medieval dins el projecte de la nova obra.

Vista d'un mur medieval (Sector 1/7) reaprofitat en l'estructura de l'edificació projectada el 1851.

Fotografia d'un mur medieval (Sector 1/7), emmascarat per l'obra del 1851, reaprofitat per compartimentar els espais projectats per l'arquitecte Josep Oriol Mestres.

L'amplitud del mur de fonamentació de la façana, que arriba a ser de 1,50 m., només va poder ser detectat en la finca número 1 del carrer Sant Honorat i en la mateixa finca però en la façana que dona al carrer del Call. El gruix del mur de façana en planta baixa era d'uns 50 cms

Fotografia on es pot apreciar el gruix de la fonamentació del mur de façana de la finca número 1 del carrer Sant Honorat

Creiem que la fonamentació de la línia de façana de la finca número 3 del carrer Sant Honorat, i també la fonamentació de la façana del carrer de la Fruita, havien de tenir aproximadament la mateixa mesura. Les riostes que conformen tota la restant fonamentació de l'edifici amiden entre els 55 i els 60 cms d'amplada.

Vista general de l'excavació on s'observa la superposició de les riostes modernes sobre les restes medievals del jaciment. Les riostes estan marcades amb una línia a sobre dels murs.

Tant la fonamentació de la façana com les riostes estaven realitzades amb la mateixa tècnica constructiva, en aquest cas carreus escairats per cinc de les seves sis cares i situats a banda i banda de la fonamentació, mentre que el centre era reblert amb petites pedres, còdols i en menor quantitat material ceràmic, tant maons i rajols com atuells de ceràmica. A voltes la mesura dels carreus regulars era tant gran, que ocupava tot el gruix de la riosta un sol carreu, o un parell, situats a banda i banda de la fonamentació. Aquests elements constructius estaven lligats amb un morter de calç blanc, amb una gran quantitat de calç. Tots aquests elements conferien a l'obra una extraordinària duresa, demostrada amb l'elevat cost de punters (fins a 15 puntes) de martell pneumàtic emprats per l'enderroc de les riostes. Sembla clar que s'utilitzaren carreus i material constructiu treballat de les edificacions anteriors, a més d'altres materials petris, per bastir les noves fonamentacions.

A l'hora de construir les riostes es van obrir unes grans rases, des de l'interior de les quals es van construir les fonamentacions, ja que s'han pogut detectar poques rases de fonamentació i aquestes no difereixen gaire en amplada respecte el gruix de les riostes

(l'amplada d'aquestes rases de fonamentació varia entre els 5 i 15 cms). Hem observat que la primera filada de la fonamentació està bastida amb grans carreus regulars que ocupen tot l'ample de la rasa. Aquesta primera filada, molts cops es troba sobre un llit de petits còdols i morter de calç que regularitza i anivella les possibles devallades del terreny. Aquest fet ens dóna una idea de l'extremada bona factura de les riostes i de la solidesa de la construcció de mitjans del segle XIX.

Vista del procés de desmuntatge de les riostes del segle XIX

Durant l'excavació arqueològica de l'indret es varen poder observar en alguns punts, on es podien veure les rases de fonamentació de l'edifici, l'aparició en planta d'uns semicercles units a la línia de la rasa. Aquests retalls foren interpretats com forats de pal on s'encabien bigues de fusta, ja que es pogueren observar alguns fragments d'aquest material, que permetrien possiblement dues funcions. Per una banda, subjectar l'estructura per apuntalar la rasa, i minimitzar en lo possible els despreniments de les parets. D'altra banda, podia ajudar a la construcció dels murs i facilitar l'accés a la rasa de fonamentació.

En quant a la profunditat de les fonamentacions aquesta varia, segons la profunditat de les plaques de carbonat (crosta calcària) quaternàries, entre la cota 12,77 s.n.m. i la cota 8,86 s.n.m., això és, entre 2 m de profunditat a l'extrem nord del solar i els 3,90 m. de fonamentació en el sud del solar respecte al nivell de pas de la finca construïda al 1851.

L'excavació dels estrats va provocar que aquestes fonamentacions es mantinguessin dempeus i des de la direcció d'obra es cregué necessari desmuntar-los en part. Es proposà, en aquest moment, desmuntar una mitjana de 1,5 m de fonamentació pensant

Vista del jaciment un cop eliminades part de les riostes fins a la profunditat determinada per l'obra

que la profunditat mitja dels murs era de 3 m. D'altra banda es proposà, des de la mateixa direcció d'obra, deixar intactes les fonamentacions que es trobaven dins el perímetre de seguretat, marcada per l'obra, fins que no es fessin els definitius pilars de la planta soterrani, que permetrien finalment enderrocar la totalitat de les riostes. Aquesta riosta que es va deixar intacte és la que separa el sector 2/6 dels sectors 1/6 i 2/5. Mentre que totes les riostes perpendiculars a la línia de façana del carrer Sant Honorat, nòmes foren desmuntades esglaonadament fins arribar al límit de cada un dels sectors arqueològics. Així doncs, foren afectades d'aquesta manera la riosta que separava el sector 3/1 del 3/4 fins el límit del sector 3/1; la riosta entre el sector 3/4 del 2/1 fins el límit del sector 3/4; la riosta que separava el sector 2/1 del 1/4 fins el límit del sector 2/1; i, la riosta entre el sector 1/4 i el sector 1/3 fins el límit del sector 1/4 (veure plànol de riostres).

El seguiment arqueològic d'aquest desmuntatge estava plenament justificat degut a l'aparició d'un tors d'un togat fet en marbre, entre la paret de la planta baixa i la riosta que separa el sector 3/2 del sector 3/5 de l'edifici i de la pròpia observació de les riostes, que un cop alliberades de la terra que les envoltava presentaven algunes de les peces posteriorment recuperades. Així doncs, es proposà desmuntar els murs, que no enrunar-los, per poder recuperar el material petri reutilitzat durant l'obra. Per aquesta feina es comptà amb tres compresors, sis martells pneumàtics i dotze operaris contractats per l'obra. Per cada martell pneumàtic hi havia un arqueòleg fent el seguiment del desmuntatge. Tot i la quantitat de material que va aparèixer només es va decidir salvar les peces millor conservades, més senceres o una mostra d'allò que en més quantitat apareixia. Aquesta tria fou consensuada entre el Sr Ferran Puig, arqueòleg del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i el Sr Antoni Caballé, arqueòleg territorial del Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el Sr Francesc X. Florensa director de l'excavació fins aleshores i el Sr Iñaki Moreno, director del desmuntatge de les fonamentacions. El número de peces conservades i inventariades un cop acabat el desmuntatge fou de 12, més una mostra de diversos tipus de fust de columna (veure plànol de localització del material petri recuperat).

El desmuntatge s'inicià en el sector 2/6 i el número d'estrat que s'adjudicà als murs de riosta del sector fou la U.E. 26006. Posteriorment, es decidí adjudicar aquest mateix

número a tot el material petri recuperat durant el desmuntatge de totes les riostes de la finca, tot i pertànyer a altres sectors. Aquesta unificació és lògica, ja que totes les riostes són solidàries i estan construïdes en el mateix moment cronològic, en aquest cas a mitjans del segle XIX. Així doncs, tot el material petri recuperat durant el seguiment del desmuntatge de murs del 1851, realitzat entre els dies 2 i 31 de gener del 2002, du la sigla **11/01-26006**.

5. INVENTARI DELS MATERIALS ARQUEOLÒGICS

C/ SANT HONORAT, 3 (CIUTAT VELLA, BARCELONA)

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm. Frag.		Class. Fragm.	Def.			Decoració				Acabats		Cronologia	Observacions
				Tipo.	Tècnica	Pasta	Int.	Ext.	Int.	Ext.	Int.	Ext.		
26006	02	1	50002	PS	FIN	MO	AO						S.XX	BUFADOR o RESPIRADOR circular en forma de flor amb quatre orificis i roseta central, amb restes de ciment datat del S.XX
26006		1	40009		PLC									De tonalitat rosada, groguenca i blanca
26006		1	40005		MOL									Roda de molí feta amb gres de Montjuïc. Diàmetre màx. de 114 cms, orifici central de 12 cms de diàmetre i gruix d'entre 19 i 17 cms. Fotografia 15.
26006		1	50001										a partir 1425	Dovella motllurada feta amb gres de Montjuïc (amb cavet, bocell lateral, cavet, llistell i doble bocell amb filet) i amb una marca de picapedrer, de 4x4 cms, en forma de creu o estrella vuitavada. Mesura 55x32x38 cms. Fotografies 16 a 18.
26006		1	50021										s. XIV-XV	Basament de columna amb dec. indeterminada, fet amb pedra nummulítica de Girona. amida 19x19x12 cms. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografia 6.
26006		4	50001											Mènsoles fetes amb gres de Montjuïc. Fotografies 10 a 13.
26006		5	50021											Fusts de columnetes entre 8 i 8,5cm. de diàmetre. fetes amb pedra nummulítica de Girona. Fotografia 7.
26006		1	50021											Fust de columneta de 13 cms. de diàmetre. Fotografia 8.
26006		1	50022										Mitjans s. XV	Capitell de columneta anomenat "de liri" o "liri tancat", fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 18x16x23 cms (se'ns presenta fragmentat). Possiblement per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografies 3 i 4.
26006		1	50001									PI		Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Presenta restes de pintura vermella a la part frontal. Fotografia 14.

C/ SANT HONORAT, 3 (CIUTAT VELLA, BARCELONA)

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Decoració		Acabats		Cronologia	Observacions		
				Fragm.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Int.	Ext.				
26006		1	50022								Mitjans s. XV	Capitell de columneta anomenat "de lliiri" o "lliri tancat", fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 18x18x18 cms. Possiblement per a un fust de 8 cms de diàmetre. Marca de picapedrer en forma d'aspa. Fotografies 1 i 2.	
26006		1	50021									Mitjans s. XV	Basament de columna dec. amb una esfera a cada angle de la peça. Fet amb pedra nummulítica de Girona. amida 19x19x12 cms. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografia 5.
26006		1	50001										Pes de forma troncocònica amb restes de plom i ferro. Possiblement fet amb gres de Montjuïc. amida 31 cms d'alçada per un diàmetre màx. de 30 cms i un diàmetre mín. de 22 cms. Fotografia 9.
26006		1	20001		ATI								Aplic rectangular amb decoració de volutes als extrems
26006	01	1	40009	VO	MOR							Indet.	
26006		3	30000	SF	VIN	VG						Indet.	Groc

TAULA CODIS PER A INVENTARI DE MATERIALS ARQUEOLÒGICS

CERÀMICA

1. CLASSIFICACIÓ

11000	Prehistòria	13050	campaniana/vernís negre indeterminada
11001	Neolítica	13051	precampaniana
11050	del Coure	13052	campaniana A
11101	del Bronze	13053	campaniana A tardana
11101	del Bronze antic	13054	campaniana B
11102	del Bronze mig	13055	campaniana B-oide
11103	del Bronze final	13056	campaniana BC
12000	Protohistòrica sense determinar	13057	campaniana empuritana
12001	feno-púnica indeterminada	13058	etrusca vernís negre
12002	feno-púnica engalba vermella	13059	imitacions campanianes13101
12003	feno-púnica engalba negra	13060	vernís negre púnic
12004	no-púnica engalba comuna		
12005	grega d'occident	13100	terra sigillata indeterminada
12050	roja a torn	13101	presigillata
12051	engalba roja	13102	T S precoç
12052	pintada	13103	T S aretina
12053	comuna ibèrica	13104	T S itàlica
12054	grisa de la costa catalana	13105	T S tardo-itàlica
12055	grollera	13106	T S sudgàl·lica
12056	grans recipients d'emmagatzematge	13107	T S marmorata
13000	Món Clàssic sense determinar	13108	T.S clara B
13001	grega indeterminada	13109	T S hispànica tardana
13002	<i>buchero nero</i>	13110	T S hispànica indeterminada
13003	àtica figures negres	13111	T S africana A
13004	àtica figures vermelles	13112	T S africana A/D
13005	àtica vernís negre	13113	T S africana A/C
13006	taller de les petites estampetes	13114	T S africana C
13007	taller de Rhode	13115	T S africana D
13008	taller de Nikia-Ion	13116	T S africana indeterminada
13009	taller de pàteres 3 palmetes radials	13117	imitacions T S hispànica
		13118	T S clara
		13119	T S lucente

13120	paleocristina grisa	13300	àmfora indeterminada
13121	paleocristina ataronjada	13301	àmfora massaliota
13122	<i>late Roman C</i>	13302	àmfora feno-púnica
13123	produccions orientals (corintia)	13303	àmfora ebussitana
13124	vidriada romana	13304	àmfora romana
13125	imitacions lara D	13305	àmfora greco-itàlica
13126	paleocristina pintada	13306	àmfora itàlica
		13307	àmfora gàl·lica
13150	parets fines indeterminades	13308	àmfora hispànica
13151	parets fines itàliques	13309	àmfora bètica
13152	parets fines d'Acco	13310	àmfora de la Tarraconense
13153	parets fines sudgàl·liques	13311	àmfora lusitana
13154	parets fines "clofolla d'ou"	13312	àmfora africana
13155	parets fines hispàniques	13313	àmfora oriental
13156	imitacions parets fines	13314	suports d'àmfores
		13315	àmforiscs
13200	llàntia indeterminada	13316	disc terra cuita
13201	llàntia grega	13317	taps
13202	llàntia republicana	13318	fragments vasos retallats
13203	llàntia republicana vernís negre	13319	altres accessoris
13204	llàntia imperial	13320	<i>dollia</i>
13205	llàntia imperial de volutes	13321	àmfora rodia
13206	llàntia imperial de disc	13322	àmfora corintia
13207	llàntia africana de canal	13323	àmfora Samos
13208	llàntia africana		
13209	llàntia africana paleocristiana	13400	comuna a torn oxidada d'època indeterminada
13210	llàntia africana ARS	13401	comuna a mà oxidada d'època indeterminada
		13402	comuna a torn reduïda d'època indeterminada
13250	comuna oxidada	13403	comuna a mà reduïda d'època indeterminada
13251	comuna reduïda	13404	comuna oxidada d'època indeterminada
13252	comuna baix-imperial	13405	comuna reduïda d'època indeterminada
13253	comuna engalba blanca	13406	comuna a torn bescuitada indeterminada
13254	comuna engalba negra		
13255	comuna engalba vermella	13500	comuna oxidada medieval
13256	comuna roig pompeïà	13501	comuna reduïda medieval
13257	comuna itàlica	13502	comuna bescuitada medieval
13258	comuna africana de cuina		
13259	comuna emporitana oxidada		
13260	comuna de cuina acurada		
13261	imitacions comuna africana		
13262	comuna bescuitada		
13263	ceràmica comuna de Lípari		
13264	ceràmica daurada		
13265	ceràmica eivissenca tardo antiga		
13266	ceràmica de Pantelleria		
13267	ceràmica itàlica tardo antiga		

14000	Món medieval i modern indeterminat	14125	blanca i blava de la figueta
14001	comuna oxidada a mà	14126	blanca i blava de la cirera
14002	comuna oxidada a torn	14127	
14003	comuna oxidada vidriada	14128	blanca i blava Paterna-Manises
14004	comuna reduïda a mà	14129	blanca i groga “orla d’influència del Renaixement”
14005	comuna reduïda a torn		
14006	comuna reduïda vidriada	14200	reflex metàl·lic
		14201	reflex metàl·lic producció catalana
14050	islàmica indeterminada	14202	reflex metàl·lic de l’ungla
14051	islàmica verd-manganès	14203	reflex metàl·lic de sanefa amb gallons
14052	islàmica melada	14204	reflex metàl·lic de sanefa amb fulles
14053	islàmica corda seca total	14205	reflex metàl·lic de sanefa en negatiu
14054	islàmica corda seca parcial	14206	reflex metàl·lic decoració floral
14055	islàmica esgrafiada	14207	reflex metàl·lic de fons picat
14056	islàmica pintada	14209	reflex metàl·lic de pinzell-pinta
14057	islàmica daurada reflex metàl·lic)	14210	reflex metàl·lic decoració geomètrica
14058	islàmica a motlle	14211	reflex metàl·lic amb lletres o anagrames
14059	islàmica comuna oxidada	14210	reflex metàl·lic i blava
14060	islàmica comuna reduïda	14212	reflex metàl·lic de Paterna
14061	islàmica manganès sota coberta melada	14213	reflex metàl·lic de Manises
14062	islàmica vidrada	14214	reflex metàl·lic de Paterna-Manises
		14215	reflex metàl·lic sanefa reticulada
14100	vidrada blanca		
14101	blanca i blava	14250	blanca i manganès
14102	blanca i blava de Barcelona	14251	blanca-manganès blau i manganès
14103	blanca i blava catalana	14252	blanca-manganès verd i manganès
14104	blanca i blava d’orles diverses	14253	blanca-manganès verd i manganès de Paterna
14105	blanca i blava de la botifarrada	14254	blanca-manganès verd i manganès de Manises
14106	blanca i blava de l’arracada	14255	blanca-manganès verd i manganès catalana
14107	blanca i blava d’influència francesa	14256	blanca-manganès i verd
14108	blanca i blava de la cirereta	14257	blanca-manganès i polícroma
14109	blanca i blava de faixes o sintes		
14110	blanca i blava de la Segarra	14300	pisa blanca
14111	blanca i blava d’Escornalbou	14301	pisa decorada
14112	blanca i blava de la panotxa	14302	porcellana
14113	blanca i blava regalats	14303	Pickman/Cartuja
14114	blanca i blava de Poblet	14304	d’importació
14115	blanca i blava de sanefa negativa	14305	maiolica ligur
14116	blanca i blava de transició	14306	polícroma
14117	blanca i blava amb la Tau		
14118	blanca i blava d’influència de Savona	14000	vaixella segle XX
14119	blanca i blava corbata o palmera		
14120	blanca i blava ditada	15000	material ceràmic no recipient
14121	blanca i blava de blondes		
14122	blanca i blava de Paterna		
14123	blanca i blava de Manises		
14124	blanca i blava de Manises i groga		

2. DEFINICIÓ DEL FRAGMENT

sense forma	SN
sense definir	SD
perfil sence	PS
vora	VO
nansa	NA
arrencament de nansa	AN
coll	CO
carena	CR
llavi	LL
fons	FO
peu	PE
pivot	PI
bec	BE

Per a llànties:	
<i>Infundibulum</i>	IN
Pico (<i>rostrum</i>)	RO
Orla (<i>margo</i>)	MA
Disc	DI
Volutes	VL

3. FORMA: Per a materials no classificats tipològicament. Bàsicament, ceràmiques prehistòriques, medievals i modernes)

Ceràmica a mà:

bol/vas carenat	BCA
bol/vas cilíndric	BCI
bol/vas bitroncocònic	BBT
bol/vas troncocònic	BTR
bol/vas elíptic	BEL
bol/vasglobular	BGL
bol/vasglobular amb coll	BGC
bol/vas germinat	BGE
Bol/vas múltiple	BMU
bol/vas ovoide	BOV
bol/vas perfil en S	BPS
bol/vas semiesfèric	BSE
bol/vas subesfèric o	
subesfèric de vora exvasada	BSU
copa	COP
cullera	CUL
formatgera	FOR
forma indeterminada	FIN
fragment retallat no perforat	FRN
fragment retallat perforat	FRP

gresol	GES
paleta	PAL
plat carenat	PCA
plat/tapadora	PLT
plata	PLA
suport	SOP
tassa	TAS

Ceràmica a torn:

Ceràmica grega

Alabastró	ALA
Àmfora	AMF
Aryballos	ARY
Hydria	HYD
Kalathos	KAL
kratera calze	KCA
kratera campana	KCP
krateracolumnes	KCO
kratera volutes	KVO
kylix	KYL
lebes	LEB
lekythos	LEK
oinochoe	OIN
pelike	PEL
skiphos	SKI
stamnos	STA
ungëntari bulb	UBU
ungëntari fusiforme	UFU
ungëntari	UGU

Ceràmica clàssica, medieval i moderna

abeurador	ABE
ampolla	AMP
abací	BAC
barral	BLN
bol	BOL
canalobre	CAN
cassola	CSS
cassola patina cendrosa	CSC
càntir	CAT
catúfol	CAF
colador	COL
copa	COP
cossi	COS
cremaperfums	CRP
cubell	CUB
escalfeta	ESF
escudella	ESC
escudella d'orelletes	EOR

fogó FOG
 formes amb abocador FAB
 formes obertesFOB
 formes tancades FTA
 forma indeterminada FIN
 fruiter FRU
 gerra GER
 gerreta GET
 gerro GRR
 gibrell GIB
 got GOT
 greixonera GRE
 guardiola GUA
 llàntia cassola i bec pessigat LCB
 llàntia peu alt LPA
 llàntia piquera LPI
 llumanera LLU
 menjadora MEN
 mesura MES
 morter MOR
 motlle MOT
 motlle sigillata MSG
 olla OLL
 olla pàtina cendrosa OPC
 orsa ORS
 pàtera PTT
 plat PAT
 plat d'ala PDA
 plat/tapadora PTA
 plat/tapadora vora fumada PTF
 plata PLA
 plat tallador PTL
 poal POA
 pot POT
 pot de farmàcia PFA
 rentamans REN
 safata SAF
 saler SLR
 salsera SAL
 servidora SEV
 setrill SET
 sitra SIT
 suport SOP
 suport d'anell SAN
 suport rodets SRD
 tallador TAL
 tapadora TAP
 tassa TAS
 tenalla TEN

test TES
 tinter TIN
 tupí TUP
 urna URN
 xocolatera XOC

Material ceràmic no recipient (codi classificació 15000):

artefacte no definit AND
 bola BLA
 cilindres de forn CFO
 dena DEN
 fgura antropomorfa FAN
 figura zoomorfa FZM
 fragment d'argila indet. FAI
 fussaiola FUS
 joguina JOG
 màscara MAS
 pes de teler circular PTC
 pes de teler oval PTO
 pes de teler rectangular PTR
 pes de teler indeterminat PTI
 pes de teler troncocònic PTT
 pipes PIP
 placa PLC
 rodets ROD
 tres peus terrisser TPT
 disc circular terrisser DCT
 suport llar de foc SLF
 peça circular foradada PCF

4. TÈCNICA

a mà MA
 a torn TO
 a torn lent TL
 a motlle MO
 motlle cistelleria MC
 ensablada EN
 indeterminada IN

5. DECORACIÓ

acanalada AC
 aiguada AG
 aplicació AL
 aplicació metàl·lica AM

aplicació pasta blanca AL
 aplicació pasta roja AR
 aplicació pedres AP
 baquetons BA
 barbotina BB
 bigoti BI
 botons BO
 calada CA
 cordons digitacions CD
 cordons incisió CI
 cordons impressió CM
 cordons llisos CL
 cordons pessigats CP
 ditada DI
 esgrafiada ES
 excisa EX
 impresa canya/os IO
 impresa cardial IC
 impresa cistelleria IL
 impresa digitada ID
 impresa espàtula IE
 impresa estampillada NP
 impresa pinta LL
 impresa punxó MA
 impresa puntillada MG
 impresa raspatllada MO
 impresa teixit IT
 impresa ungulada IU
 impresió fent incisió IM
 impressions diverses IF
 incisa IN
 incisa pintada NP
 llengüeta LL
 mamellons MA
 mangra MG
 motlle MO
 mugró MU
 ondulació en vora OV
 perforada PF
 pessigada PE
 pintada blanca PB
 pintada negra PN
 pintada roja PR
 pintada roig-marronós PM
 polícroma PP
 pseudoexcisa PS
 rodeta RO
 vernís roig VR

6. PASTA

grollera GO
 grollera oxidada GO
 grollera reduïda GR
 grollera mixta GM
 acurada oxidada AO
 acurada reduïda AR
 acurada mixta AM
 acurada bescuitada AB
 grollera bescuitada GB
 bescuitada BE
 caolinítica CA

7. ACABATS

allisat AL
 allisat amb fang AF
 arenós AR
 brunyit BR
 encastació de fang EF
 engalbat EN
 esmaltat EM
 espatulat ES
 estriat ET
 marques terrisser MT
 pàtina cendrosa PC
 pentinada PE
 pintat PI
 rugós RU
strice ST
 vernissat VE
 vidrat VI

METALL

1. CLASSIFICACIÓ

20000	indeterminat
20001	bronze
20002	ferro
20003	plata
20004	or
20005	plom
20006	aleacions diverses
20007	altres metalls
20008	coure

2. FORMA

agulla	AGU
agulla de cap	AGC
alabarda	ALB
àncora	ANC
anell	ANL
anella	ANE
arracada	ARR
arreus de cavall	ARC
artefacte indeterminat	ATI
ast	AST
bala	BAL
barra	BRR
bola/boleta	BLT
bomba	BOM
botó	BOT
braçalet	BRA
braser	BRS
cadena	CAD
clau	CLA
dena	DEN
destral	DRT
diadema	DMA
didal	DID
elements de carro	ECR
elements religiosos	ERE
enformador	ENF
escarpa	EPA
escòria	ESR
escultura	ESC
escut	EST
espasa	ESP
falcata	FAL

fibula indeterminada	FBI
fibula anular	FAN
fibula d'apèndix caudal	FAC
fibula de bucla	FBU
fibula de naveta	FNA
fibulade pivot	FPV
fibula doble ressort	FDR
fibula indígena de colze	FIC
figura antropomorfa	FAN
figura zoomorfa	FZM
fil/frag. riscle/anell/braçalet	FFR
frontissa	FTS
ganivet	GNV
gerra	GER
globelet	GOB
llingot	LIN
mirall	MRL
moneda	MON
pectoral	PEC
penjant	PJA
pinces	PNC
placa	PLC
pondius	PON
punta fletxa	PFL
punta llança/javelina	PLJ
punxó	PNX
punyal	PNY
serra	SER
sivella	SIV
vas	VAS
xinxeta	XIN

3. TÈCNICA

forja	FJ
fosa	FS
cisellar	CS
repussar	RP
calat	CL

VIDRE

1. CLASSIFICACIÓ

30000	vidre
30001	pasta vítrea
30002	cristall
30003	escòria

2. DEFINICIÓ DEL FRAGMENT

sense forma	SF
sense definir	SD
perfil sencer	PS
vora	VO
nansa	NA
arrencament de nansa	AN
coll	CO
carena	CR
llavi	LL
fons	FO
peu	PE
pivot	PI
bec	BE
pom/agafador	AG
escòria	ER
boca	BO

3. FORMA

fragment no definit	VIN
ampolla	AMP
amforisc	VAR
barreta	BAR
bol	BOL
camafeu	VCS
copa	COP
dena	DEN
element construcció	VEC
element d'ús funerari	VEF
element d'ús personal	VEP
flascons	VFL
gera	GER
plat	PAT
plata	PLA
setrill	SET
ungüentari	UGU
vas	VAS

4. TÈCNICA

realització no definida	VIN
vidre-mosaic	AMP
motlle decorat	VAF
motlle baix relleu	MB
motlle volum rodó	MR
poliment	VL
tallat	VT
gravat	VG
amb aplicacions	VA
fondi d'or	VO
pintat	VP
bufat	VG

MATERIAL LÍTIC

1. CLASSIFICACIÓ

40000	indeterminat	Anell	ANE
40001	sílex	artefacte indeterminat	ATI
40002	quars	artefacte no definit	ATD
40003	jaspi	baix relleu	BAR
40004	granit	bala	BAL
40005	arenisca	bola	BLA
40006	volcànic	braçalet	BRA
40007	micaesquist	braçalet d'arquer	BÇA
40008	caliça	cassoleta	CTA
40009	marbre	dena	DEN
40010	alabastre	enformador	ENF
40011	conglomerat	escultura	ESC
40012	travertí	figura zoomorfa	FZM
40013	pissarra	figura antropomorfa	FAN
40014	pedres precioses	gresol	GES
40015	minerals	inscripció	INS
40016	fòssils	mà de molí	MMO
40017	rierencs	molí barquiforme	MBA
40018	calcària	molí (roda)	MOL
		morter	MOR
		motlle de fundició	MFU
		peça circular foradada	PCF
		peça circular no perforada	PCN
		pedestal	PED
		penjant	PJA
		placa	PLC
		placa decorada	PDC
		placa foradada	PFD
		punyal	PNY
		sarcòfag	SAR

2. FORMA

pedra tallada no retocada ascla	ASC
pedra tallada no retocada fulla	FLL
pedra tallada no retocada rebuig	REB
nucli fragmentat	FNU
nucli amb còrtex	NCO
nucli sense còrtex	NSC
pedra retocada perforador	PFD
pedra retocada gratador	GRA
pedra retocada rascadora	RAS
pedra retocada làmina de dors	LDO
pedra retocada làmina retocada	LRE
pedra retocada punta de dors	PDO
pedra retocada punta (retoc simple)	PUN
pedra retocada geomètric	GEO
pedra retocada denticulat	DNT
pedra retocada truncadura	TRU
pedra retocada punta de fletxa	PFL
pedra retocada osca	OSC
pedra polida cisell	CIS
pedra polida destrall	DTA
allisador	ALS
àncora	ANC

MATERIALS CONSTRUCCIÓ

1. CLASSIFICACIÓ

50000	alabastre
50001	arenisca
50002	elements ceràmics
50003	estuc/arrebossat
50004	fusta
50005	ímbrex
50006	indeterminat
50007	maó
50008	marbre
50009	morter
50010	mosaic
50011	tessel·les
50012	opus signinum
50013	pintura/estuc pintat
50014	rajoles
50015	tegula
50016	tegula “mammata”
50017	tegula de suports
50018	terracotes
50019	tovots/tapial
50020	cornisa
50021	columna
50022	capitell
50023	carreu
50024	antefix
50025	canonada
50026	gàrgola
50027	tubuli
50028	teula vidrada
50029	teula
50030	rajola blanca i blava (XVI)
50031	rajola blanca i blava moderna (XVII-XVIII)
50032	rajola polícroma (XVIII- XIX)
50033	rajola polícroma anterior (XVIII)
50034	rajola polícroma anterior (XVIII)
50035	canaló
50036	motllura
50037	rajola vidrada
50038	totxana

MATÈRIA ORGÀNICA

1. CLASSIFICACIÓ

60000	matèria orgànica general
60001	os
60002	ivori
60003	closca
60004	fusta treballada
60005	teixit
60006	cuiro
60007	vegetals
60008	paper
60050	restes antropològiques
60051	macrofauna
60052	microfauna
60053	fauna aquàtica
60054	malacofauna
60055	fusta no treballada
60056	carbó
60057	granes
60058	fauna terrestre no definida

2. FORMA

Agulla	AGU
agulla de cap agulla o punxó	AGC
ampolla	AMP
anell	ANE
aplic	APL
artefacte d'os/petxina/ibori	OPI
artefacte no definit	AND
beiana	BEI
bossa	BSA
botó	BOT
braçalet	BRA
caixa	CXA
calçat	CÇA
cistell	CTL
cistelleria	CIS
corda	CDA
corn tallat	COT
cullera	CUL
cullereta tocador	CUT
dau	DAU
dena	DEN
dent decorada	DTD

dent perforada	DTP
diari	DIA
enformador	ENF
espàtula	ESP
falange decorada	FLD
figura antropomorfa	FAN
figura zoomorfa	FZM
fitxa de joc	FIJ
frontissa	FTS
fus	FUS
fusta frag. indet.	FFI
fusta construcció naval	FCO
fusta construcció	FCN
ganxet	GAN
mànec	MEC
marcador	MCD
penjant	PJA
petxina frag. polida	POP
pinta	PNT
polidor	PUL
punta fletxa	PFL
punxó	PNX
punyal	PNY
raspall	RAS
resquill apuntat	RQA
sabates	SAB
tapadora	TAP
teixit	TXI
ullal porc sengnar tallat	UPS

3. TÈCNICA

matèria prima sense modificar	MPS
matèria prima en procés de fabricació	MPF
matèria prima modificada	MPM

MOSTRES PER A ANÀLISIS

70000	terra
70001	morter
70002	pedra
70003	metall
70004	carbó (anàlisi antracològica)
70005	pol·len
70006	granes
70007	llavors
70008	carbó (C-14)

PALET 1

CODI EXCAVACIÓ	NÚM. U.E.	DEFINICIÓ
11/01	26006	Roda de molí feta amb gres de Montjuïc. Diàmetre de 114 cms, orifici central de 12 cms de diàmetre i gruix d'entre 19 i 17 cms. Fotografia 15.
11/01	26006	Dovella motllurada (amb cavet, bocell lateral, cavet, llistell i doble bocell amb filet) i amb una marca de picapedrer en forma de creu o estrella vuitavada, feta amb gres de Montjuïc. Mesura 55 cms d'alçada màxima per 32 cms d'amplada màxima per 38 cms de profunditat màxima. La marca del picapedrer que amida 4x4 cms està ben cizellada i definida. Fotografia 16.
11/01	26006	Basament de columna, amb decoració indeterminada, fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 19x19x12 cms. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografia 6.

PALET 2

CODI EXCAVACIÓ	NÚM. U.E.	DEFINICIÓ
11/01	26006	Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Amida 15 cms d'ample, per 19 cms d'alçada, per 48 cms de profunditat. Fotografia 10.
11/01	26006	Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Amida 17 cms d'ample, per 20 cms d'alçada, per 40 cms de profunditat. Fotografia 11.
11/01	26006	Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Amida 22 cms d'ample, per 21 cms d'alçada, per 54 cms de profunditat. Fotografia 12.
11/01	26006	Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Amida 22 cms d'ample, per 21 cms d'alçada, per 51 cms de profunditat. Fotografia 13.
11/01	26006	5 fragments de fust de columneta d'entre 8 i 8,5 cms de diàmetre, fetes amb pedra nummulítica de Girona. Fotografia 7.
11/01	26006	1 fragment de fust de columneta de 13 cms de diàmetre, fet amb pedra nummulítica de Girona. Fotografia 8.
11/01	26006	Un possible pes de forma trapezoidal amb restes de plom i ferro, possiblement fet amb gres de Montjuïc. Amida 31 cms d'alçada, amb un diàmetre màxim de 30 cms, per un diàmetre mínim de 22 cms. L'agafador de plom i ferro amida 4x2 cms.
11/01	26006	Capitell de columna anomenat "de l'iri" o "l'iri tancat", fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 18x16x23 cms (se'ns presenta fragmentat), possiblement per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografies 3 i 4.

PALET 3

CODI EXCAVACIÓ	NÚM. U.E.	DEFINICIÓ
11/01	26006	Mènsula feta amb gres de Montjuïc. Presenta a la part frontal restes de pintura vermella, sense que es pugui identificar el motiu. Amida 17 cms d'ample, per 20 cms d'alçada, per 36 cms de profunditat. Fotografia 14.
11/01	26006	Capitell de columna anomenat "de l'iri" o "l'iri tancat", fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 18x18x18 cms, possiblement per a un fust de 8 cms de diàmetre. Presenta a la part superior una marca de picapedrer en forma d'aspa de quatre braços. Fotografia 1 i 2.
11/01	26006	Basament de columna decorat amb una esfera en cada angle de la peça, fet amb pedra nummulítica de Girona. Amida 19x19x12 cms. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre. Fotografia 5.

6. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

6. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA: FOTOGRAFIES

Fotografies 1 i 2. 11/01-26006 (PALET 3) Capitell de columna anomenat “de liri” o “liri tancat”. Es pot observar a la part superior de la peça una marca de picapedrer en forma d’aspa de quatre braços. Possiblement aquest capitell era per a un fust de 8 cms de diàmetre.

Fotografies 3 i 4. 11/01-26006 (PALET 2) Capitell de columna anomenat “de lliri” o “lliri tancat”. Possiblement aquest capitell era per a un fust de 8 cms de diàmetre.

Fotografia 5. 11/01-26006 (PALET 3) Basament de columna decorat amb una esfera a cada angle de la peça. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre.

Fotografia 6. 11/01-26006 (PALET 1) Basament de columna amb una decoració indeterminada. Possiblement aquest basament era per a un fust de 8 cms de diàmetre.

Fotografia 7. 11/01-26006 (PALET 2) Fragments de fusts de columna polits amb un diàmetre d'entre 8 i 8,5 cms.

Fotografia 8. 11/01-26006 (PALET 2) Fragment de fust de columna polit amb un diàmetre de 13 cms.

Fotografia 9. 11/01-26006 (PALET 2) Fragment d'un possible pes, presenta un anclatge de plom i ferro a la part superior on es situaria l'agafador.

Fotografies 10 i 11. 11/01-26006 (PALET 2) Mènsules. La primera de 15 cms d'ample per 19 cms d'alçada per 48 cms de profunditat. La segona 17x20x40 cms.

Fotografies 12 i 13. 11/01-26006 (PALET 2) Mènsoles. La primera de 22x21x51 cms i la segona de 22x21x54 cms.

Fotografia 14. 11/01-26006 (PALET 3) Mènula de 17x20x36 cms, es poden observar restes de pigmentació vermella que podrien correspondre a la decoració.

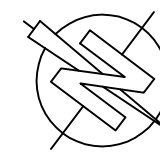
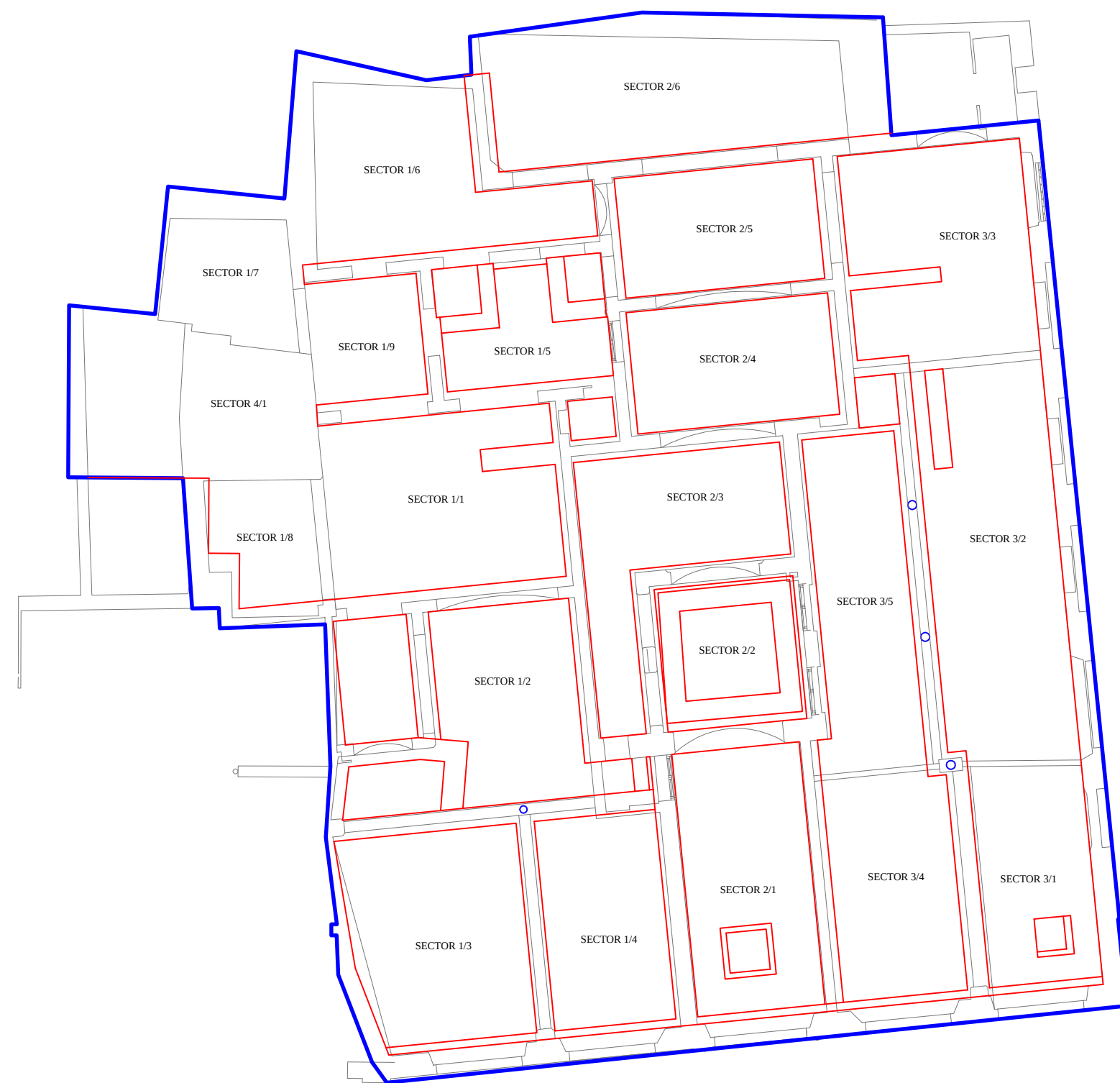

Fotografia 15. 11/01-26006 (PALET 1) Roda de molí amb un diàmetre de 114 cms, el diàmetre del forat central és de 12 cms i el gruix varia, degut al desgast, entre 17 i 19 cms.

Fotografies 16 a 18. 11/01-26006 (PALET 1). Dovella motllurada (amb cavet, bossell lateral, cavet, llistell i doble bossell amb filet). Es pot observar la marca de picapedrer que consisteix amb una estrella vuitavada molt ben cisellada i definida.

6. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA: PLÀNOLS

LLEENDA

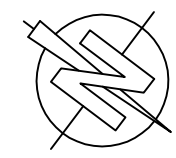
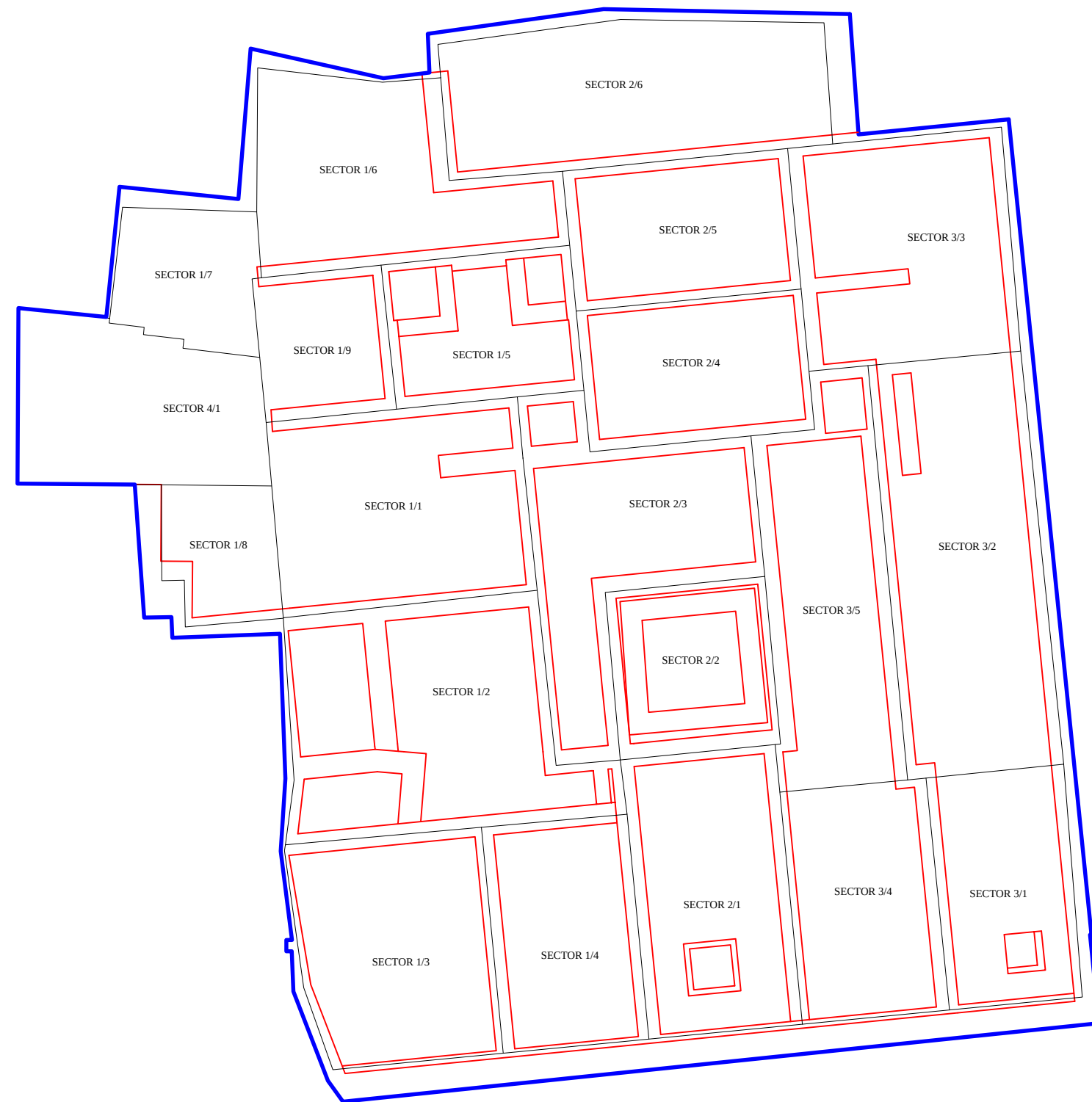
Límit excavació

Fonaments 1851

Planta baixa

C. Sant Honorat

C. de la Fruita

C. de la Fruita

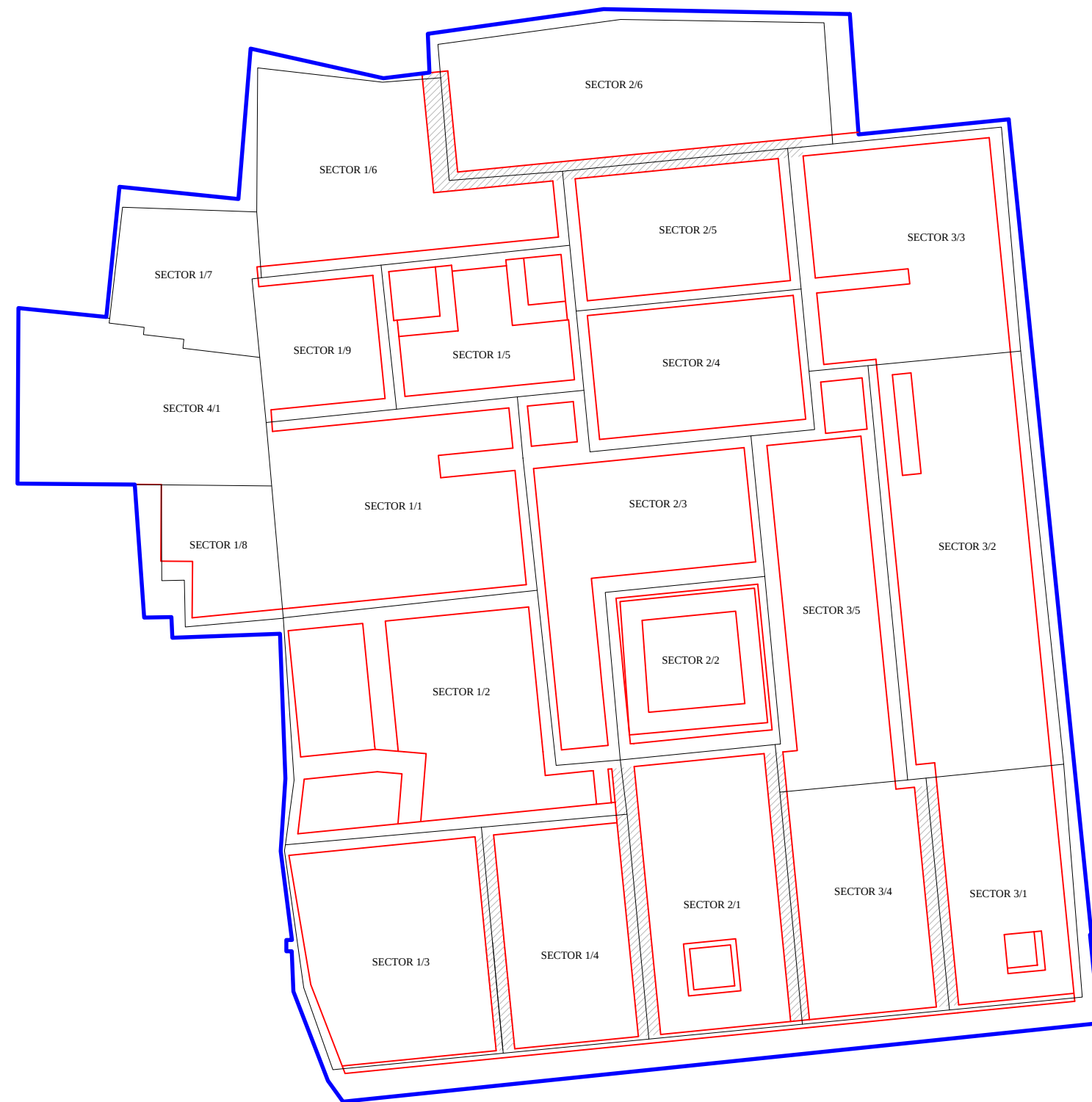
C. Sant Honorat

LLEGENDA

Límit excavació

Fonaments 1851

Límits sectors

C. de la Fruita

C. Sant Honorat

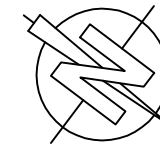
LLEGENDA

Límit excavació

Fonaments 1851

Límits sectors

Riostes no rebaixades

C. de la Fruita

C. Sant Honorat

LLEGENDA	
	Límit excavació
	Fonaments 1851
	Límits sectors

7. CONCLUSIONS

7. CONCLUSIONS

El tipus de parament de riosta emprat per realitzar l'obra projectada l'any 1851 per l'arquitecte Josep Oriol i Mestres, és en la seva immensa majoria pedra local, l'anomenat gres de Montjuïc. També trobem còdols de roca calcària, petits còdols rierencs, material constructiu ceràmic (maons massissos), ceràmica (bufadors, rajoles, olles, cassoles, etc...) i en molt petites quantitats, lligat al morter, vidre i metall.

Control del desmuntatge de les riostes amb martells pneumàtics

Menció apart mereix el material petri reutilitzat d'altres construccions. Aquest material petri recuperat durant el desmuntatge dels murs de riosta de la finca número 3 del carrer Sant Honorat, i el tipus de pedra emprat per cimentar aquest parament (tot i que ha estat desestimat), ens parla de la reutilització d'elements constructius localitzats en aquest mateix lloc o a les rodalies. Així doncs, tenim uns elements constructius conservats que corresponen a peces que per la seva singularitat s'estimà preservar-les, com ara, mènsules; dovelles; i, basaments, capitells i fusts de columnetes. A més, es varen recollir elements petris provinents de possibles àmbits industrials, com ara, un pes i una

roda de molí. D'altra banda, tenim uns elements constructius no conservats que correspondrien a carreus; carreuons; i, fragments no complets d'altres elements constructius de pedra.

Els murs de riosta on es localitzaren tots aquests tipus d'elements, bàsicament estan fets amb pedra i morter de calç blanc. Només en alguns punts el mur de riosta està construït amb maons massissos en forma d'arcs a plec de llibre. Aquests arcs s'utilitzen només quan el mur de riosta topa amb una de les sitges medievals conservades en el jaciment, o quan es troba amb un pou d'època anterior. En aquests casos s'utilitza l'arc per evitar construir la riosta correguda dins el farciment d'aquests elements, ja que aquest acostuma a ser de runa o material d'abocador. D'altra banda, per norma les riostes sempre anaven a buscar les plaques de carbonat (crosta calcària) quaternàries, que tant les sitges com els pous havien ultrapassat, per tant al fer la riosta correguda s'hauria d'haver baixat molt més el parament, constituint un greu perill per l'operari. La solució de l'arc, per tant, estalvia temps i perills, i tanmateix proporciona, en la mesura adequada, les mateixes qualitats de solidesa a l'obra.

Mur de riosta construït amb maons massissos en forma d'arc a plec de llibre

L'altre tipus de fonamentació utilitzat és el reaporfitament de paraments d'estructures anteriors com a riostes de la nova edificació. Aquest aspecte queda testimoniats en els sectors 1/7 i 4/1, on apart de reaprofitar-los com riostes, també s'integren dins l'entramat de murs de la planta de l'edifici projectat l'any 1851, arribant, de forma emmascarada, fins la segona planta de l'edifici.

Mur d'època medieval construït amb carreus situat en el sector 1/7 i emmascarat en la distribució de la finca projectada l'any 1851

D'entre el material arqueològic rescatat el més destacable és l'aparició del conjunt de peces per bastir i vestir finestres, això és, basaments, fusts i capitells. Les peces

recuperades pertanyen a les produccions realitzades en pedra nummulítica de Girona⁶³. Aquestes pedres gironines estan esteses per tot l'àmbit de la Corona d'Aragó i es troben amb assiduïtat dins el principat, essent detectades les primeres produccions a finals del segle XII o principis del segle XIII fins el segle XV, moment en que comencen a decaure⁶⁴. Els fusts, capitells i basaments que composaven les pseudo finestres eren elements prefabricats, que s'encarregaven segons les necessitats del client, especificant les mesures. Els fusts havien de ser polits deixant a la vista el típic color blavós d'aquesta pedra, que juga amb la tonalitat blanca del basament i capitell⁶⁵, produïts amb la mateixa pedra sense polir.

Tot el material inventariat corresponent a aquest tipus de material, que conformava columnes per bastir finestres, 2 capitells, 2 basaments i els fragments de fust hauria de tenir una datació de mitjans del segle XV, excepte un dels basaments que es podria datar entre el segle XIV i XV, ja que tipològicament no està tant evolucionat com l'altre.

Exemples d'aquest tipus d'elements arquitectònics els tenim molt propers a l'excavació, ja que els podem trobar en les finestres de la part més antiga de l'actual Palau de Generalitat (just a l'altra banda de carrer) datada en el segle XV. També els podem trobar al monestir de Pedralbes o a Girona.

En quant a les altres peces inventariades, cal fer esment a una dovella motllurada, d'un arc, que porta la marca de picapedrer. Aquest tipus d'arc motllurat sembla aparèixer a partir de 1425 i sobretot a mitjans del segle XV. Respon a una tipologia molt elaborada i cara de realitzar. Com més motlures, picapedrers més especialitzats i més temps d'execució, per tant, més diners i costos. Exemples semblants els podrien trobar els claudres del convent de Montsió (avui a Esplugues de Llobregat), el de la Concepció (al carrer Aragó) o el de Santa Anna, tots ells datats en el segon terç del segle XV. En quant

⁶³ Hem de donar les gràcies al Sr Miquel Àngel Fumanal per tota la informació, documentació i aportació d'idees alhora de realitzar l'estudi d'aquest tipus de material. Les datacions que s'extreuen de l'estudi del material petri també han estat proposades seguint les seves indicacions.

⁶⁴ ESPAÑOL, F. "Los materiales prefabricados gerundenses de aplicación arquitectónica (s. XIII-XV)" pp. 77-119, dins *L'artista artesà medieval a la Corona d'Aragó*, UdLl. i I.E.L., Lleida 1999.

⁶⁵ *Opus cit.* nota 63.

a la marca de picapedrer que es situa a la cara interior de la dovella sembla ser una creu vuitavada⁶⁶.

Un altre element a destacar és la roda de molí recuperada durant el desmuntatge i realitzada en gres de Montjuïc. De fet, està documentat des del segle XI la indústria de fer rodes de molí a les pedreres de Montjuïc⁶⁷. Aquestes rodes abastien els molins i també s'exportaven, no només al voltant de Barcelona sinó que arribaven per mar a València i Mallorca. No és descartable que aquesta peça, juntament amb el pes, formessin part del mobiliari de l'edifici de magatzem medieval de inicis del segle XIII, localitzat durant la excavació.

De tot el material recuperat, i també del desestimat, es poden desprendre algunes hipòtesis que tenen a veure amb el reaprofitament tant d'estructures com de material constructiu anterior a la construcció de l'edifici de mitjans segle XIX. Així doncs, part de l'edifici de magatzem d'època medieval, que té una data fundacional (tot i reaprofitar elements anteriors) de inicis del segle XIII, i que amb algunes reformes arriba fins l'expulsió dels jueus de Barcelona al 1391 (cal pensar que estem en mig del call jueu), alguns paraments situats en els sectors 1/7 i 4/1 són aprofitats fins els nostres dies. Aquest fet ens demostra que l'edifici del segle XIII es va mantenir en peu, o amb algunes reformes, fins les obres de mitjans del segle XIX.

D'altra banda, semblaria lògic que després de l'expulsió dels jueus de les seves cases del call barceloní, aquestes fossin reformades pels seus nous propietaris. De fet, està documentat l'enderroc o reformes de moltes propietats de dins del call jueu un cop aquests han estat expulsats⁶⁸. Tant si van haver reformes com obres noves⁶⁹, aquestes emprarien el material més comú de l'època (després de l'expulsió dels jueus a finals del segle XIV), com ara el material del segle XV que nosaltres hem recuperat de dins dels murs de mitjans el segle XIX i que molt probablement vestia l'edificació, que es situava en el solar, des del segle XV fins el segle XIX.

⁶⁶ *Opus cit.* nota 63.

⁶⁷ *Opus cit.* nota 64, pp. 80-81.

⁶⁸ *Opus cit.* nota 36.

⁶⁹ D'altra banda, s'han detectat una sèrie de reformes en el solar datades entre els segles XVII-XVIII.

8. BIBLIOGRAFIA

8. BIBLIOGRAFIA

ALBID LOPEZ, E. Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Font de Sant Miquel. 1997. Memòria inèdita.

ARTIGUES, P. Ll. “Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al C/ Marlet, 5 de Barcelona. Agost 1997”. Memòria inèdita.

BALIL, A.: “Las murallas romanas de Barcelona” dins *Anejos del Archivo Español de Arqueología*, II, Madrid 1961.

BELTRAN, J.: “Continuïtat i canvi en la topografia urbana. Els testimonis arqueològics del quadrant nord-est de la ciutat” dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona* pàg. 94. Ed. Institut de Cultura Museu d’Història de la Ciutat. Barcelona 2001.

BELTRAN, J. i SARDÀ, M. “Memòria del sondeig arqueològic realitzat a la Sala de l’Arxiu del Palau de la Generalitat. Barcelona maig-agost 1989”. Memòria inèdita.

BUSQUETS, F. “Memòria de la intervenció arqueològica al Principal 2ª del C/ Arc de Sant Ramon del Call, 11 bis. Barcelona 2000”. Memòria inèdita.

CABALLÉ, F. i GONZALEZ, R. ”Informe Històrico-Arquitectònic de les finques del c/ Sant Honorat, 1 i 3 de Barcelona” 1999. Memòria inèdita.

CUBELES I BONET, A. i PUIG I VERDAGUER, F.: “Les fortificacions de Barcelona” dins *Abajo las murallas!!!* pp. 49-72. Ed Institut de Cultura: Museu d’Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2004.

DURAN I SANPERE, A.: “Barcelona i la seva història. La formació d’una gran ciutat”, pàg. 86, Ed. Curial col. *Documents de Cultura*, Barcelona 1973.

ESPAÑOL, F. “Los materiales prefabricados gerundenses de aplicación arquitectónica (s. XIII-XV)” pp. 77 a 119, dins *L’artista-Artesa medieval a la Corona d’Aragó*, Ed. UdLl i I.E.I., Lleida.

GARCIA, J.E.; MIRÓ, N. i REVILLA, E. “ Un context paleoandalusí a l’excavació de l’Arxiu Administratiu de Barcelona (1998)” pàg. 364 dins del *II Congrés d’Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, vol. I, Ed. ACRAM 2003.

GRANADOS , J.O.: “La primera fortificació de la colònia de Barcino” dins *Papers in Iberian Archeology*, BAR International Series, 193, Oxford 1984, pp. 267-319.

GRANADOS, J.O.: “Notas sobre el estudio del Foro de la Colonia Barcino” dins de *Los foros romanos de las provincias occidentales*, Ministerio de Cultura, Madrid 1987.

GRANADOS, J.O. “Estructura urbana de la ciutat romana” dins de *Història de Barcelona* vol. 1, Ed. Enciclopedia Catalana, Barcelona 1994.

GRANADOS, O.; MIRÓ, B.; PUIG, F. i RAYA, M. “ Anuari d’intervencions arqueològiques a Catalunya.” Vol I . 1993.

GRANADOS, O.; RECASENS, M. i TARRADELL, N.: Anuari d’intervencions arqueològiques a Catalunya. 1993.

HUERTAS, J. “Memòria-Informe de l’actuació arqueològica al C/ Sant Domènec del Call, 6 de Barcelona. Juny 1997”. Memòria inèdita.

MIRÓ, N. “Memòria de la intervenció arqueològica al C/ de l’Arc de Sant Ramon del Call 5”, Barcelona 1996. Memòria inèdita.

MORA, V.: “El Call. Itineraris del Museu d’Història de la Ciutat” Ed. Ajuntament de Barcelona 1993.

PLA DALMAU, J.M. “La pedra de Girona” pp. 13-25, dins a *Revista de Girona* nº 52 1970.

PUIG i CADAFAALCH, J. “Memòria de l’IEC sobre l’excavació al Palau de la Diputació General de Catalunya” dins *l’Anuari de l’Institut d’Estudis Catalans*. Barcelona 1909-1910.

PUIG I VERDAGUER, F. “Ciutat i muralla de *Barcino*” pp. 84-86 dins *Del romà al romànic*. Ed. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1999.

PUJADES, J. “Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al semisoterrani de l’edifici situat al C/ Marlet 5, cantonada C/ Sant Domènech del Call 7. Barcelona 1999”. Memòria inèdita.

RAYA, M.; MIRÓ, B. :”Excavació arqueològica a la plaça de Sant Miquel” 1991. Memòria inèdita.

RIERA I SANS, J.: “Els jueus a Barcelona entre els segles XII i XIV” dins de la *Catalunya Romànica* vol. XX, pp. 88-91. Ed Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992.

RIERA I SANS, J.: “La Sinagoga Major dels jueus de Barcelona. Proposta de localització” pàg. 64 dins de *Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya* núm. 99 (hivern de 1997), p. 60-71.

RIERA I SANS, J.: “La sinagoga Major dels jueus de Barcelona en la tradició documental” dins *Estudis històrics i documents dels Arxius de protocols*, núm. 20, pp.7-73, 2002.

RIPOLL, G.: “La transformació de la ciutat de *Barcino* durant l’antiguitat tardana” dins *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona. De Barcino a Barcinona (segles I-VIII)*, pàg 34 Ed. Institut de Cultura: Museu d’Història de la Ciutat, Ajuntament de Barcelona 2001.

RODÀ DE LLANZA, I. “Barcelona. De la seva fundació al segle IV d.C.” dins de *Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona* (pp. 22-31), Ed. Museu d’Història de la Ciutat. 2001 Barcelona.

SANCHEZ, E. “Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al Palau de la Generalitat (del 15 al 22 de novembre de 1995)”. Memòria inèdita.

SARDÀ, M. “Memòria sobre l’adequació de les instal·lacions elèctriques al Palau de la Generalitat. Barcelona novembre 1987-febrer 1988”. Memòria inèdita.

UDINA, F.:” Campañas de excavaciones arqueológicas llevadas a cabo por el Museo de Historia de la ciudad de Barcelona en 1961-1962” 1967.

VILA I CARABASA, J.M.: “Memòria dels sondeigs arqueològics realitzats a la plaça de Sant Miquel de Barcelona (Int. 14/98)”. Memòria inèdita.

VILARDELL, A. “Informe de la intervenció arqueològica al carrer Avinyó, 15 i Pou Dolç, 4” febrer de 2005.

VV.AA. ” Història de Barcelona “.VOL. I.

VV.AA. “Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona” Coord. Julia Beltran de Heredia. Ed. Institut de Cultura Museu d’Història de la Ciutat. Barcelona 2001.

VV. AA.: “ La Catalunya jueva”, pp. 37-55, Museu d’Història de Catalunya, Barcelona 2002.

YOM TOV ASSIS: “El poble jueu i Catalunya. Alguns aspectes de la seva història interna”, pp. 3-23, dins de *La Catalunya jueva*, Museu d’Història de Catalunya, Barcelona 2002.